

RIYAZIYYAT

DƏRSLİK

1

2-ci hissə

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASININ DÖVLƏT HİMNİ

Musiqisi *Üzeyir Hacıbəylinin,*
sözləri *Əhməd Cavadındır.*

Azərbaycan! Azərbaycan!
Ey qəhrəman övladın şanlı Vətəni!
Səndən ötrü can verməyə cümlə hazırız!
Səndən ötrü qan tökməyə cümlə qadiriz!
Üçrəngli bayrağınla məsud yaşa!
Minlərlə can qurban oldu!
Sinən hər bə meydan oldu!
Hüququndan keçən əsgər
Hərə bir qəhrəman oldu!

Sən olasan gülüstan,
Sənə hər an can qurban!
Sənə min bir məhəbbət
Sinəmdə tutmuş məkan!

Namusunu hifz etməyə,
Bayrağını yüksəltməyə
Cümlə gənclər müştəqdir!
Şanlı Vətən! Şanlı Vətən!
Azərbaycan! Azərbaycan!

HEYDƏR ƏLİYEV

AZƏRBAYCAN XALQININ ÜMUMMİLLİ LİDERİ

Mənsur Məhərrəmov
Günay Hüseynzadə
Solmaz Abdullayeva
İlahə Rüstəmov

RİYAZİYYAT

Ümumtəhsil məktəblərinin
1-ci sinifləri üçün

DƏRSLİK

Bu nəşrlə bağlı irad və təkliflərinizi
artitrm2017@gmail.com və derslik@edu.gov.az
elektron ünvanlarına göndərməyiniz xahiş olunur.
Əməkdaşlığınız üçün əvvəlcədən təşəkkür edirik!

2-ci hissə

Mündəricat

7

Həndəsi fiqurlar

29. Üçbucaq, dairə, kvadrat, düzbucaqlı	6
30. Fəza fiqurları	8
31. Tam, yarı	10
Ümumiləşdirici tapşırıqlar	12

8

Toplama (20-yə qədər)

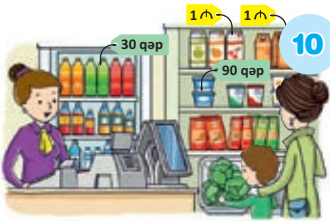
32. Ədədlərin toplanması.	14
33. 10-a tamamlamaqla toplama Məsələlər.	16
34. Toplamanın digər üsulları.	19
Ümumiləşdirici tapşırıqlar	22

9

Çıxma (20-yə qədər)

35. Ədədlərin çıxılması	23
36. 10-a qədər azaltmaqla çıxma	26
Məsələlər	29
37. Toplama və çıxmanın əlaqəsi	30
Məsələlər	33
Ümumiləşdirici tapşırıqlar	34

10

Ədədlər (100-ə qədər). Pullar

38. 100-ə qədər sayma	36
39. Onluq və təklik	39
40. Qəpik, manat	41
41. Alış-veriş	43
Ümumiləşdirici tapşırıqlar	45

11

Ölçmə

42. Uzun, qısa.	48
43. Santimetr	51
44. Ağır, yüngül	53
45. Tutum.	55
Məsələlər	57
46. Gün, həftə, ay.	58
47. Saat	61
Ümumiləşdirici tapşırıqlar	63

12

Məlumatların təsviri

Səbətə olan meyvələr.	
Albalı	● ● ● ● ●
Ərik	● ● ● ● ●
Çiyələk	● ● ● ● ●

48. Cədvəl, piktoqram	64
Məsələlər	67
49. Diaqram	68
Ümumiləşdirici tapşırıqlar	70

1-ci sinif üzrə ümumiləşdirici tapşırıqlar	72
Sözlük	74
Məsələ həllinə nümunə	76

HƏNDƏSİ FİQURLAR

Hazırımı?

- Şəkildəki hansı fiqurları tanıyırsınız?
- Ətrafınızda bu fiqurlara bənzəyən hansı əşyalar var?
- Elxan və Səbinənin düzəldikləri qalada eyni rəngli fiqurlardan neçə dənədir?
- Gülsüm hansı fiquru rəngləyir?

29 Üçbucaq, dairə, kvadrat, düzbucaqlı

Araşdırma-müzakirə

“Kim çox tapar” oyunu

Oyunçu sayı: 2 nəfər

Ləvazimat: üzərində üçbucaq, dairə, kvadrat və düzbucaqlı çəkilmiş 4 ədəd kart**Oyunun qaydası:**

1. Kartlar üzəşığı masaya düzülür.
2. Bir kart açılır.
3. Oyunçular növbə ilə bu kartdakı fiqura bənzəyən əşya adı söyləməlidirlər. Daha çox əşya adı deyən oyunçu 1 xal qazanır.
4. Sonra növbəti kart açılır.

Daha çox xal toplayan oyunçu qalib gəlir.

Açar sözlər

üçbucaq

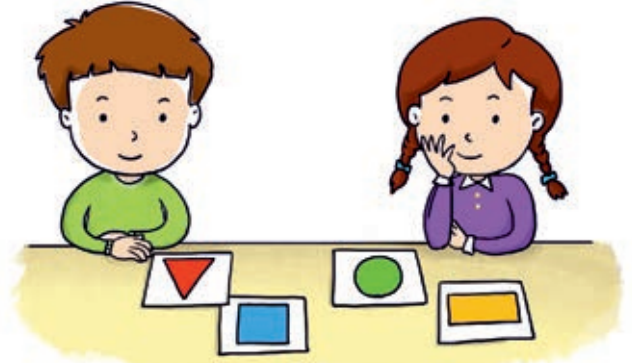
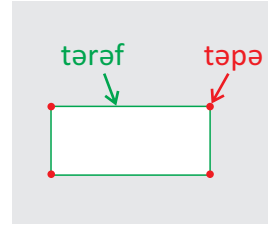
dairə

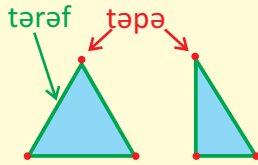
kvadrat

düzbucaqlı

Öyrənmə

Üçbucaq

Üçbucağın 3 tərəfi və 3 təpəsi var.

Dairə

Dairənin təpəsi yoxdur.

Düzbucaqlı

Düzbucaqlının qarşı tərəfləri bərabərdir.

Kvadrat

Kvadrat bütün tərəfləri bərabər olan düzbucaqlıdır.

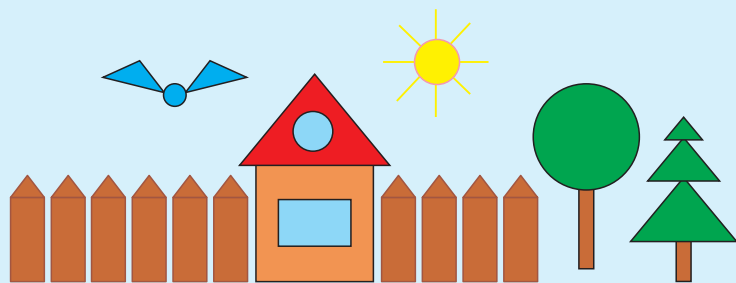
Fikirləş!

Kvadratın neçə təpəsi və neçə tərəfi var? Bəs düzbucaqlının?

Bələdçi

Şəkildə hər fiqurdan neçə dənədir?

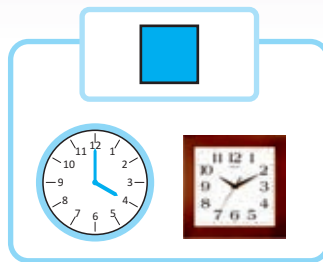
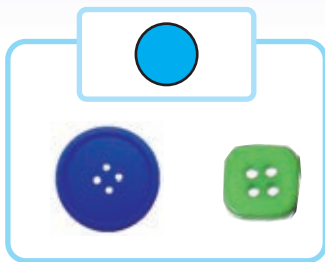
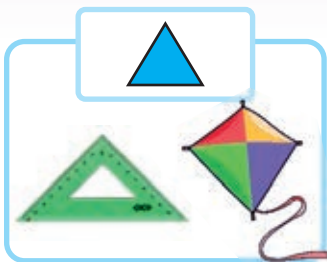

Nümunə • $\triangle \rightarrow 16$

$\circ \rightarrow ?$
 $\square \rightarrow ?$
 $\square \rightarrow ?$

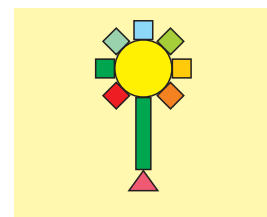
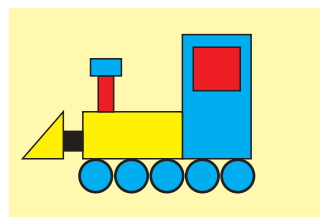
Müstəqil iş

1. Hər fiqurun formasına uyğun əşyanı müəyyən edin.

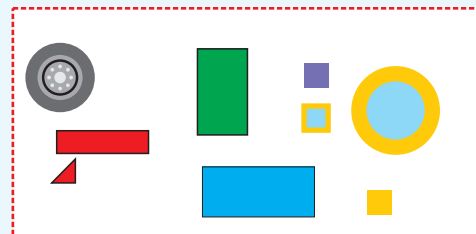
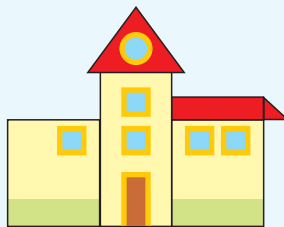
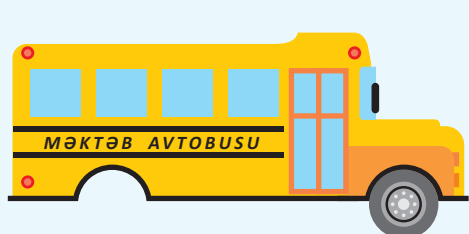
2. Sualları misal yazmaqla cavablandırın:

- İki şəkildə cəmi neçə kvadrat var?
- Soldakı şəkildə dairələr sağdakından nə qədər çoxdur?
- İki şəkildə olan bütün düzbucaqlılar dairələrdən neçə dənə azdır?

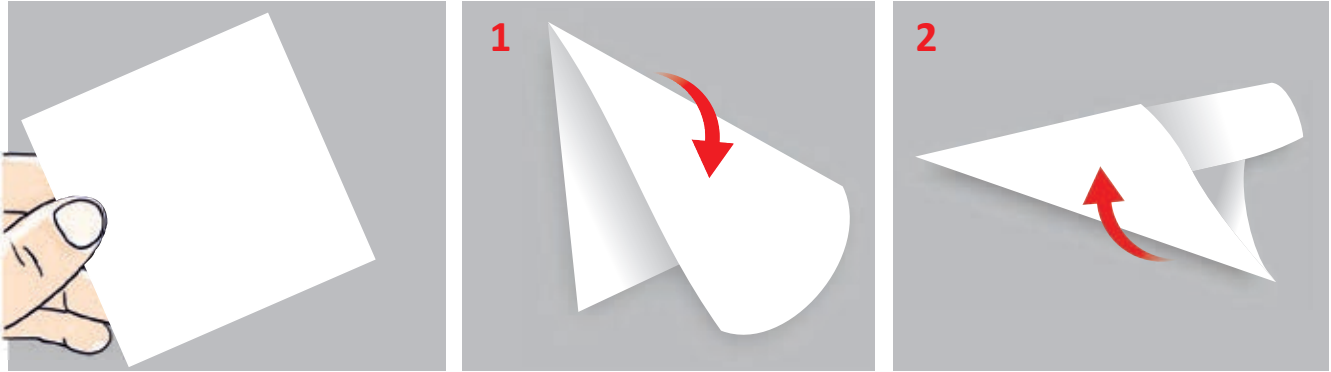
Məsələ həlli

3. Şəkilləri tamamlamaq üçün çərçivədəki hansı hissələr əlavə oluna bilər? Həmin hissələrə uyğun fiqurların adını söyləyin.

30 Fəza fiqurları

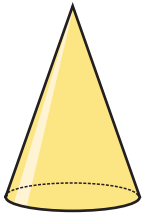
Araşdırma-müzakirə

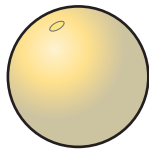
Kvadrat formalı kağızdan nümunəyə uyğun fiqur düzəldin.

- Bu fiqura oxşar əşyalara harada rast gəlmişsiniz?

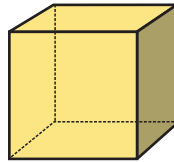
Öyrənmə

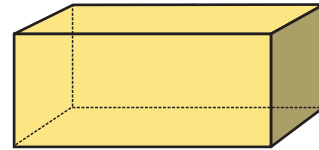
konus

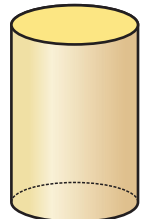
kürə

kub

kuboid

silindr

Bələdçi

Əşyalar formasına görə hansı fiqurlara bənzəyir?

Nümunə •

Kuboid

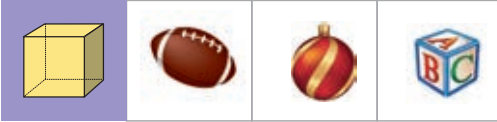

Müstəqil iş

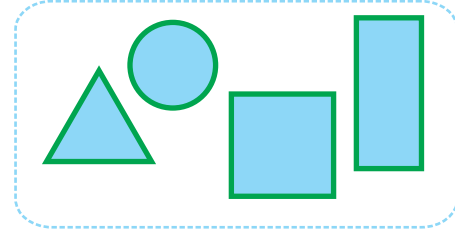
1. Verilmiş hansı əşyalar kub formasındadır?

2. Rənglənmiş xanalardakı fiqurların adını söyləyin. Hər sırada həmin fiqura uyğun olmayan əşyaları göstərin.

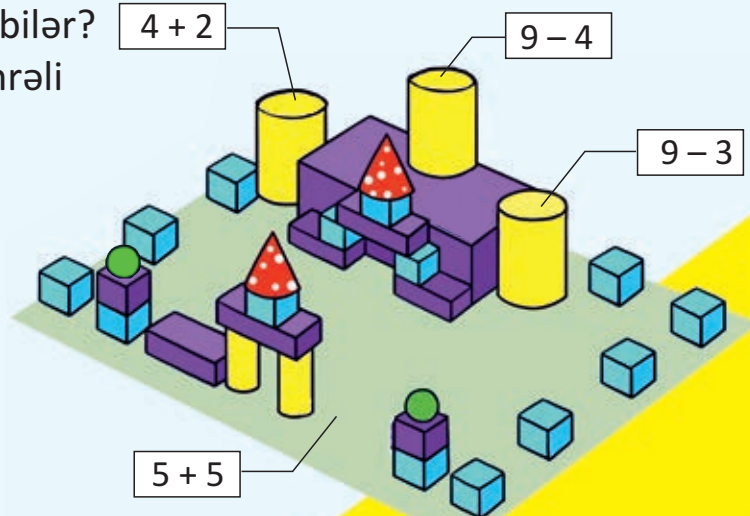

3. Soldakı fiqurların hər birinə sağdakı fiqurlardan oxşar olanı müəyyən edin.

Məsələ həlli

4. Şəklə hansı fiqurlar əlavə oluna bilər? Hər misalın cavabına uyğun nömrəli fiqurun adını söyləyin.

31 Tam, yarı

Araşdırma-müzakirə

Anar və Səbinə boşqabdakı şirniyyatları elə bölmək istəyirlər ki, hər ikisinə bərabər pay düşsün.

- Onlar bunu necə edə bilərlər?

Açar sözlər

tam

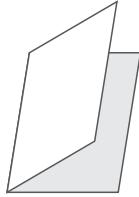
yarı

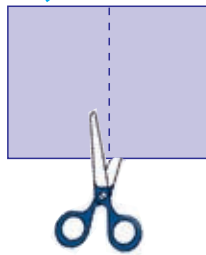
Öyrənmə

Bəzi əşyaları iki bərabər hissəyə bölmək olar. Bu hissələr tamın yarısıdır.

tam

yarı

• bərabər hissələr

yarı hissə yarı hissə

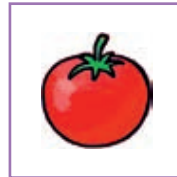
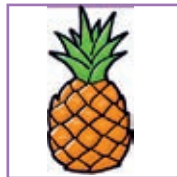
• bərabər olmayan hissələr

böyük hissə kiçik hissə

Bələdçi

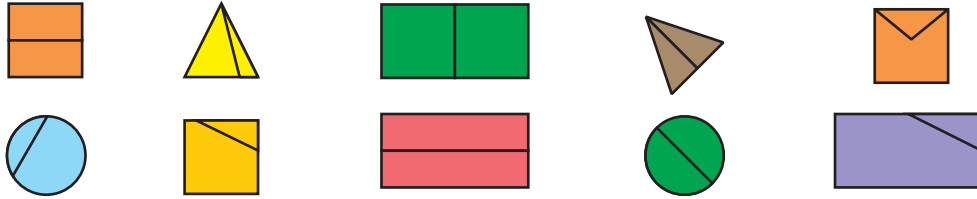
Tam və yarılıarı tapın.

Nümunə •

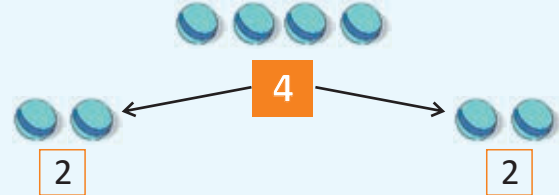

Müstəqil iş

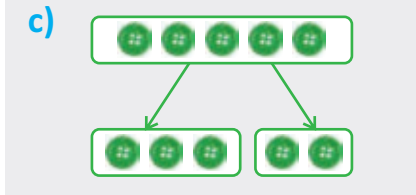
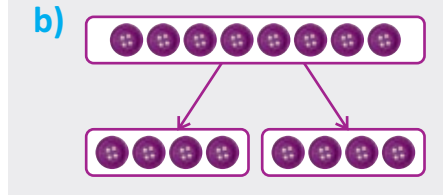
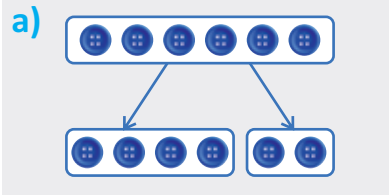
1. İki bərabər hissəyə bölünmüş fiqurları müəyyən edin.

- Bəzi əşyalar qrupunu sayca iki bərabər hissəyə ayırmaq olar.

2. Hansı qrupdakı düymələr sayca iki bərabər hissəyə bölünüb?

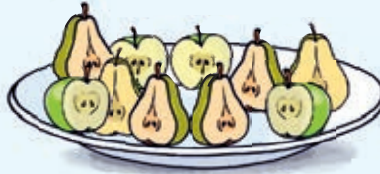

Məsələ həlli

3. Elxan 10 gülü Lalə və Səbinə arasında bərabər sayda bölmək istədi. Hər qıza neçə gül düşəcək?

4. Aynur boşqabdakı hər bir meyvəni yarıya böldü. Hər meyvədən əvvəlcə neçə dənə var idi?

5. Anarın fikrincə, düzbucaqlılardan ikisi bərabər hissəyə bölünüb. Siz necə fikirləşirsiniz?

ÜMUMİLƏŞDİRİCİ TAPŞIRIQLAR

1. Samirin çəkdiyi fiqurun təpəsi yoxdur. Onun çəkdiyi fiqur hansıdır?

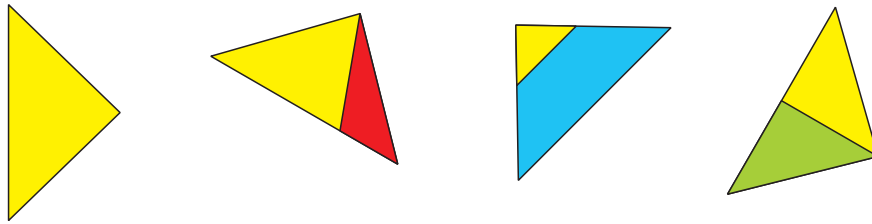
2. Lalə bütün tərəfləri bərabər olan fiqur çəkdi. Bu fiqurun 4 tərəfi və 4 təpəsi var. O, aşağıdakı fiqurlardan hansını çəkdi?

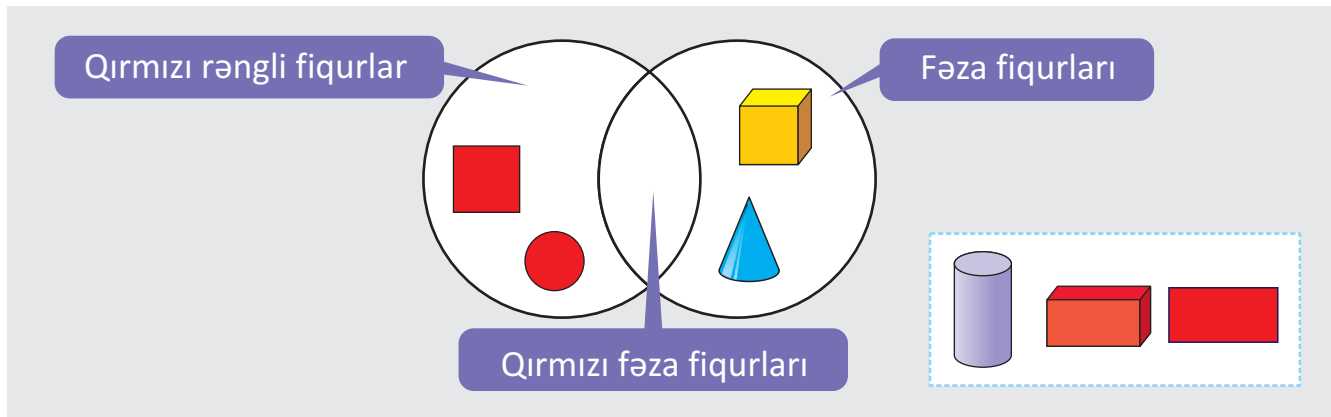
3. Səbinə təpələrinin sayı ən az olan fiquru rəngləmək istədi. O hansı fiquru rəngləyəcək?

4. Aynur üçbucaq çəkib 2 bərabər hissəyə böldü. Bu hissələrin birini sarı, digərini isə başqa rənglə boyadı. Aynur şəkillərdən hansını çəkdi?

5. Fiqurlar uyğun əlamətlərə görə qruplaşdırılıb. Qalan fiqurlar hansı hissələrdə yerləşə bilər?

TOPLAMA və ÇIXMA (20-yə qədər)

Hazırımı?

- Parkda cəmi neçə uşaq var?
- Qum meydançasına dörd uşaq da gələrsə, orada neçə nəfər olar?
- Futbol oynayanlar evə gedərsə, parkda neçə uşaq qalar?

32 Ədədlərin toplanması

Araşdırma-müzakirə

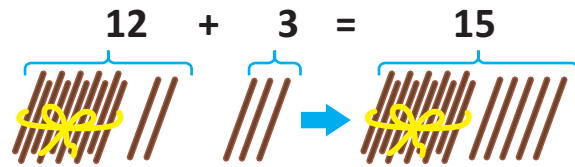

Bir qabda 10 şəkərbura, o birində isə 10 paxlava var. Birinci qaba 3 şəkərbura, o birinə isə 1 paxlava əlavə olundu.

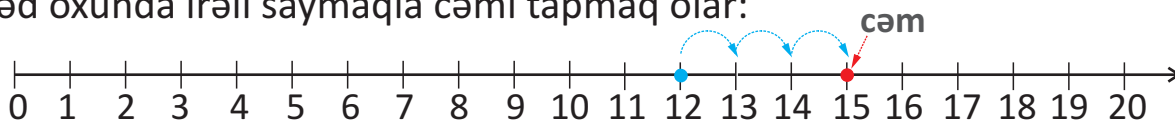
- Hər qabdakı şirniyyatın sayını necə tapmaq olar?

Öyrənmə

İki ədədin cəmini tapmaq üçün uyğun sayda iki əşya qrupunu birgə saymaq olar.

Ədəd oxunda irəli saymaqla cəmi tapmaq olar:

$$12 + 3 = 15$$

$$\begin{array}{r} 12 \\ + 3 \\ \hline 15 \end{array}$$

Fikirləş!

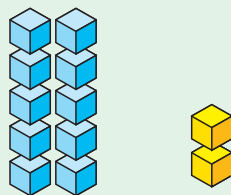
3 + 12 cəmini ədəd oxunda necə göstərmək olar?

Bələdçi

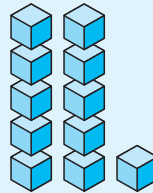
Təsvirlərə uyğun riyazi ifadə yazın. Birgə saymaqla cəmi tapın.

Nümunə •

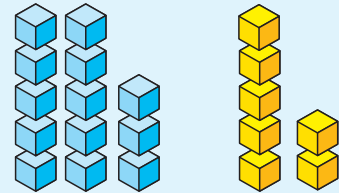

$$10 + 2 = 12$$

a)

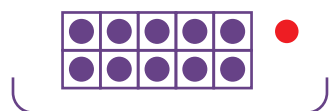
b)

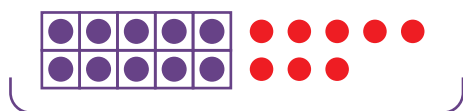

Müstəqil iş

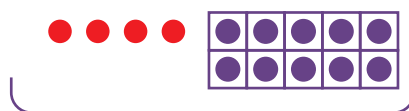
1. Cəmi tapın.

$10 + 1$

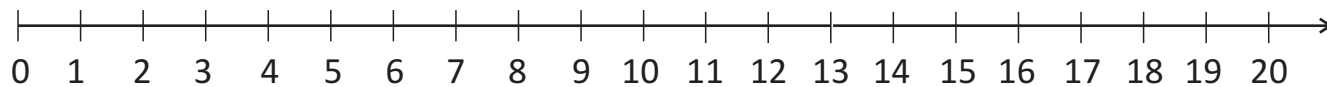

$10 + 8$

$4 + 10$

2. Ədəd oxundan istifadə etməklə cəmi tapın.

$15 + 3$

$10 + 4$

$9 + 2$

$12 + 6$

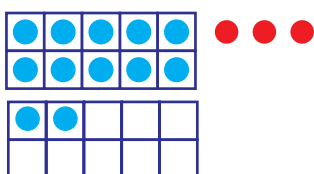
$6 + 5$

$17 + 3$

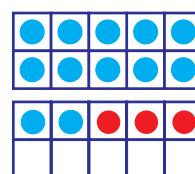
- Toplananlardan biri 10-dan böyükdürsə, onu onluq və təklidlərə ayırmaqla cəmi tapmaq olar.

$12 + 3 = ?$

$12 + 3 = 15$

$$\begin{array}{c} 12 \\ \swarrow \searrow \\ 10 \quad 2 \end{array} + 3 = 10 + 2 + 3 \rightarrow 10 + 5 = 15 \rightarrow 12 + 3 = 15$$

3. Misalları həll edin.

$10 + 7$

$14 + 4$

$12 + 5$

$18 + 1$

$12 + 6$

$$\begin{array}{r} 15 \\ + 4 \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 17 \\ + 2 \\ \hline \end{array}$$

$11 + 8$

$13 + 3$

$11 + 6$

$10 + 5$

$12 + 7$

Məsələ həlli

4. Səbətdə 12 alma var idi. Samir ağacdan 4 alma da dərib səbətə qoydu. Səbətdə cəmi neçə alma oldu?

5. Həyətdə 10 uşaq oynayırdı. Əvvəlcə onlara 3, sonra isə 4 uşaq da qoşuldu. Həyətdə cəmi neçə uşaq oldu?

33 10-a tamamlamaqla toplama

Araşdırma-müzakirə

Hər rəfə 10 kitab yerləşir. Lalə masadakı kitabları rəflərə yığdı. O, əvvəlcə yuxarı rəfi tamamladı, sonra qalan kitabları aşağı rəfə yığdı.

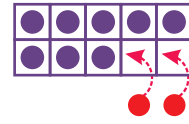
- Aşağı rəfdə neçə kitab oldu?

Açar sözlər

- 10-a tamamlama

$$8 + 2 = 10$$

Öyrənmə

Bir çox hallarda 10-dan kiçik iki ədədin cəmi 10-dan böyük ola bilər. Məsələn, $8+5$. Bu halda böyük toplananı 10-a tamamlamaqla cəmi daha asan tapmaq olar.

$8 + 5 = ?$

8 ədədi 10-a tamamlanır:
 $8 + 2 = 10$

$8 + 5 = 8 + 2 + 3$

Sonra isə 10-un üzərinə 3 əlavə olunur:

$10 + 3 = 13$

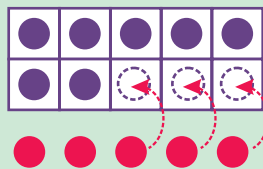
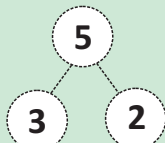
$8 + 5 = 13$

Bələdçi

10-a tamamlamaqla cəmi tapın.

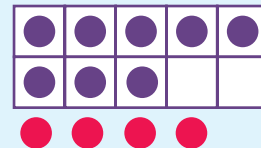
Nümunə •

$$7 + 5 = ?$$

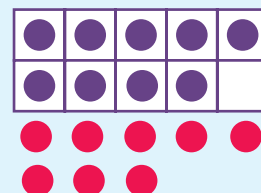

$$7 + 3 + 2 = 12$$

a) $8 + 4 = ?$

b) $9 + 8 = ?$

Müstəqil iş

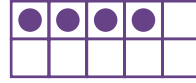
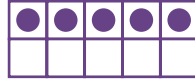
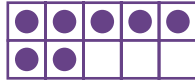
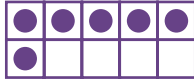
1. Boş xanalarda hansı ədədlər olmalıdır?

$6 + \square = 10$

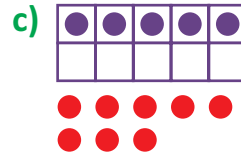
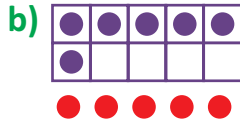
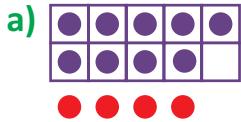
$7 + \square = 10$

$5 + \square = 10$

$4 + \square = 10$

2. Bənövşəyi və qırmızı dairələrin ümumi sayını 10-a tamamlamaqla tapın. Uyğun misalları yazın.

3. 10-a tamamlamaqla cəmi tapın.

$9 + 2$

$7 + 9$

$7 + 5$

$8 + 7$

$9 + 6$

$5 + 8$

$4 + 8$

$5 + 9$

$9 + 8$

$3 + 8$

$4 + 7$

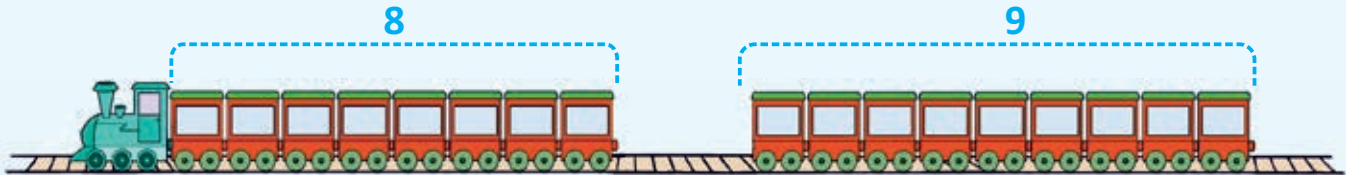
$9 + 4$

Məsələ həlli

4. Gülsümün 5 şarı var idi. Kloun ona 9 şar da verdi. Gülsümün cəmi neçə şarı oldu?

5. Qatarda 8 vaqon var idi. Ona 9 vaqon da qoşdular. Qatarda cəmi neçə vaqon oldu?

6. Lalə 8, Samir isə 7 alma dərdi. Lalə almalarının neçəsini Samirə versə, Samirdə 10 alma olar? Lalədə neçə alma qalar?

MƏSƏLƏLƏRİ HƏLL EDİN

YADDA SAXLA

- MƏSƏLƏNİ ANLA
- PLAN QUR
- HƏLL ET
- YOXLA

1. Samir 10 giləs və 3 ərik yedi. O, cəmi neçə meyvə yedi?

2. Mağazada günortaya kimi 12, günortadan sonra isə 5 qutu çay satıldı. Gün ərzində mağazada neçə qutu çay satıldı?

3. Aynur 8 sarı və 7 qırmızı muncuqdan qolbaq düzəltdi. Qolbaqda cəmi neçə muncuq oldu?

4. Soldakı səbətdə 8, sağdakı səbətdə isə bundan 4 dənə çox nar var. Sağdakı səbətdə neçə nar var?

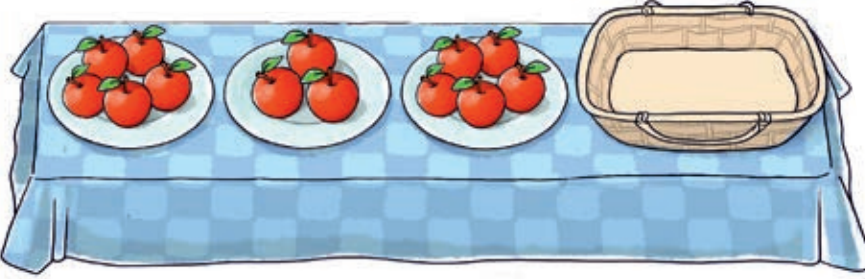

5. Masada 8 dərslik, 5 nağıl və heyvanlar haqqında 7 kitab var. Kitab rəfinə 12 kitab yerləşir. Elxanın fikrincə, dərslik və heyvanlar haqqında kitabları rəfə tam yığmaq olar. Sizcə, o, doğrumu fikirləşir? Elxan hansı kitabları rəfə tam yığa bilər?

34 Toplamanın digər üsulları

Araşdırma-müzakirə

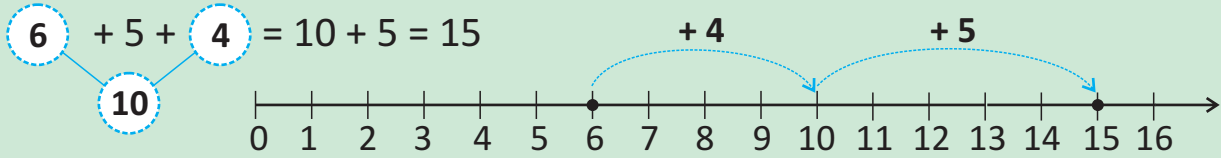

Qablardakı almaların hamısı səbətə yığılarsa, səbətdə cəmi neçə alma olar?

- Almaları birlikdə saymadan bunu necə tapmaq olar?

Öyrənmə

Üç ədədi toplayarkən cəmi 10 olan iki ədəd varsa, əvvəlcə onları toplamaq daha asandır. Sonra isə 10-un üzərinə üçüncü toplananı əlavə etmək olar.

Üç toplanandan cəmi 10 olan ikisi yoxdursa, bu üç ədədin cəmini necə tapmaq olar?

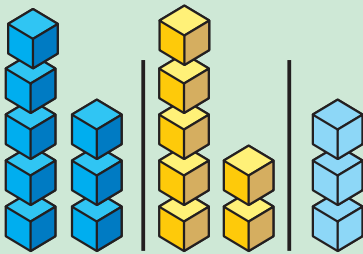
Yada sal!

Bələdçi

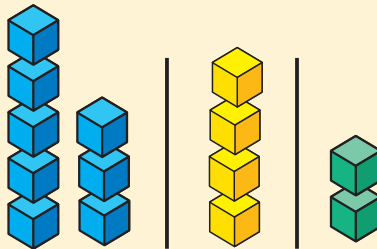
Kubların ümumi sayını tapmaq üçün uyğun misalları yazın.

Nümunə •

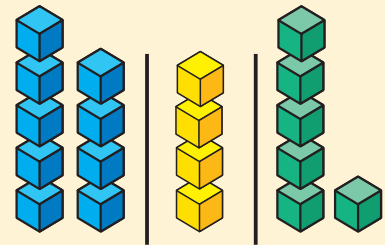

$$8 + 7 + 3 = 18$$

a)

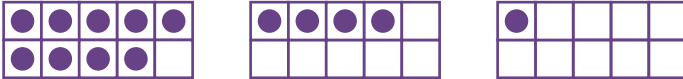

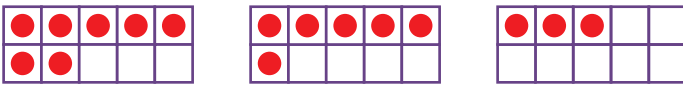
b)

Müstəqil iş

1. Dairələrin ümumi sayını tapmaq üçün uyğun misalları yazın.

a)

b)

2. Cəmi tapın.

$5 + 5 + 5$

$7 + 4 + 3$

$7 + 2 + 8$

$9 + 3 + 1$

$4 + 3 + 10$

$12 + 2 + 5$

$11 + 4 + 3$

$9 + 2 + 4$

$10 + 3 + 5$

$6 + 8 + 4$

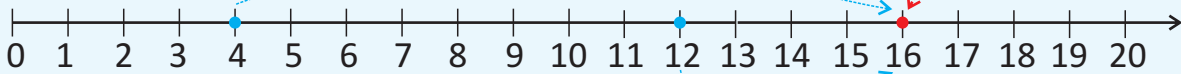
- İki ədədi toplayanda böyük ədədin üzərinə kiçik ədədi əlavə etməklə cəmi daha asan tapmaq olar.

$4 + 12 = 12 + 4$

$+ 12$

cəm

$+ 4$

3. Cəmi tapın.

$2 + 10$

$3 + 16$

$4 + 15$

$1 + 17$

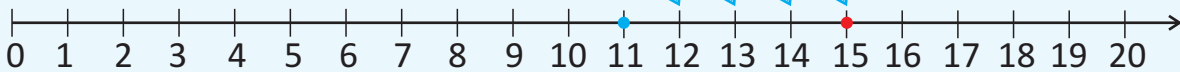
$5 + 8$

$3 + 9$

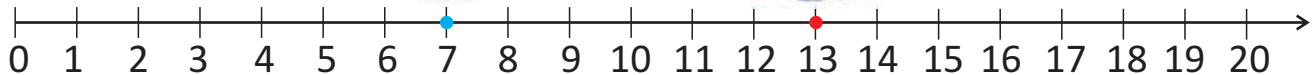
- Ədəd oxunda irəli saymaqla məchul toplananı tapmaq olar.

$11 + \square = 15$

$11 + 4 = 15$

4. Qurbağa hər dəfə 1 vahid tullandır. O neçə dəfə tullansa, yarpağın üstünə çatar? Toplamaya aid misal yazın.

5. Ədəd oxunda irəli saymaqla məchul toplananı tapın.

$13 + \square = 15$

$10 + \square = 20$

$7 + 2 + \square = 14$

$6 + 4 + \square = 19$

- Bəzən ədədin ikiqatından istifadə etməklə də cəmi hesablamaq olar.

6-nın ikiqatı

$$6 + 6 = 12$$

6-nın ikiqatından bir artıq

$$6 + 6 + 1 = 13$$

6. Şifahi hesablayın.

$5 + 5$

$5 + 6$

$5 + 7$

$7 + 7$

$7 + 8$

$7 + 9$

$8 + 8$

$8 + 9$

7. Cəmi müxtəlif üsullarla hesablayın.

$4 + 4 + 10$

$7 + 7 + 3$

$5 + 6 + 6$

$8 + 2 + 8$

$5 + 9 + 5$

Məsələ həlli

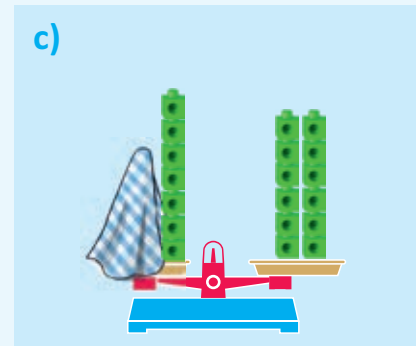
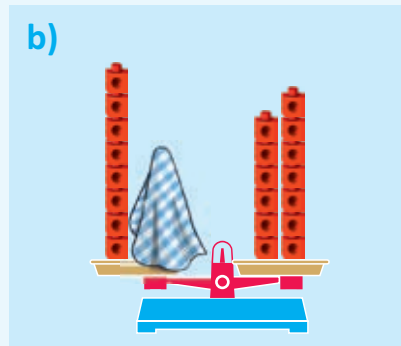
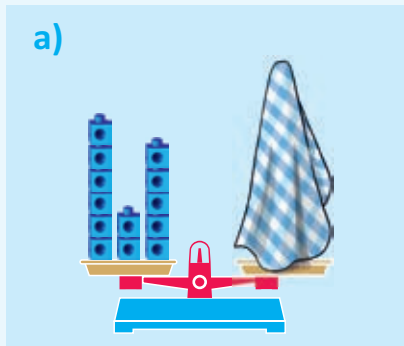
8. Verilmiş kvadratda sətir və sütun üzrə ədədlərin cəmi 15-ə bərabərdir. Boş xanalardakı ədədləri tapın.

2	7	
9	5	
		8

9. Elxan babası ilə səhər 6, günorta 6, axşamüstü isə 2 ağac əkdilər. Onlar cəmi neçə ağac əkdilər?

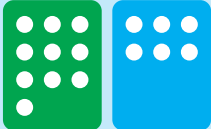
10. Tərəzinin gözləri bərabərləşib. Dəsmalın altında neçə birləşmiş kub var? Dəftərdə uyğun misalları yazın.

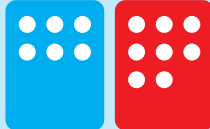

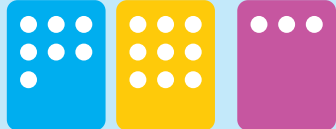
ÜMUMİLƏŞDİRİCİ TAPŞIRIQLAR

1. Nöqtələrin ümumi sayını tapmaq üçün misallar yazın.

a)

b)

c)

d)

2. Toplama əməlinə aid misallar yazın.

a) Yeddi və on iki ədədlərinin cəmini tapın.

b) Səkkiz, iki və altı ədədlərinin cəmini tapın.

c) Toplananlardan biri doqquz, cəm on üçdür. O biri toplananı tapın.

d) Səkkiz ədədinin ikiqatına iki əlavə edin.

3. Cəmi tapın.

$10 + 2$	$7 + 10$	$15 + 2$	$8 + 11$	$9 + 4$	$5 + 6$
$10 + 5 + 3$	$13 + 3 + 2$	$6 + 3 + 4$	$5 + 5 + 8$	$6 + 7 + 5$	$4 + 8 + 6$

4. * yerinə ">", "<" və "=" işarələrindən hansı olmalıdır?

$11 + 2 * 7 + 5$	$9 + 6 * 8 + 8$	$10 + 7 * 14 + 3$	$5 + 6 + 3 * 17$
------------------	-----------------	-------------------	------------------

5. Bir yumurta qutusunda 7, o birində isə 4 yer boşdur. Əsmər nənə səbətdəki yumurtaları boş yerlərə yığıqdan sonra 6 yumurta artıq qaldı. Əvvəlcə səbətdə neçə yumurta var idi?

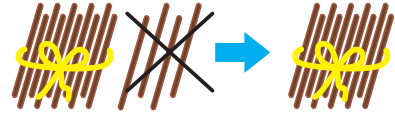
35 Ədədlərin çıxılması

Araşdırma-müzakirə

Açar sözlər

- 10-a qədər azaltma

Lalə qala düzəltmək üçün 14 kubdan 4-nü götürdü.

- Lalə qalan kubların sayını necə tapa bilər? Dəftərdə nöqtələrlə göstərin.

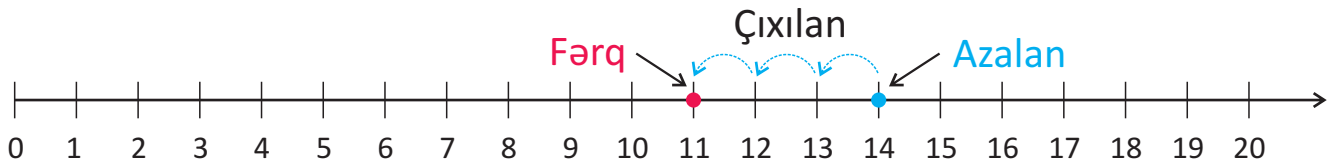
Öyrənmə

Çıxma əməlini geri saymaqla da yerinə yetirmək olar.

$$14 - 3 = 11$$

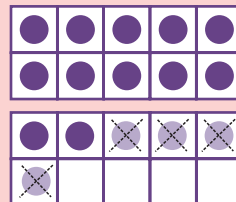
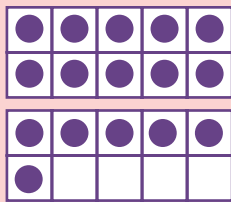
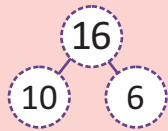

Geri saymaqla çıxma ədəd oxunda daha aydın təsvir edilir.

Çıxılan azalandakı təklidlərin sayından kiçik ola bilər. Məsələn, $16 - 4$. Bu halda fərqi tapmaq üçün azalanın təklidlərinin sayı çıxılan qədər azaldılır. Onluqların sayı isə olduğu kimi qalır.

$$16 - 4 = ?$$

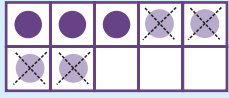
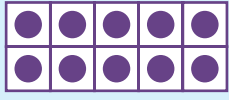
$$16 - 4 = 12$$

$$\begin{array}{r} 16 \\ - 4 \\ \hline 12 \end{array}$$

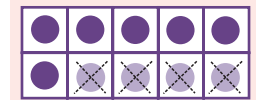
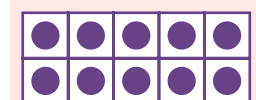
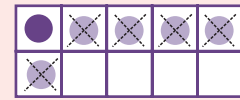
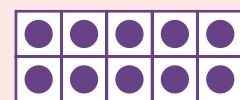
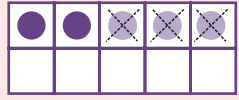
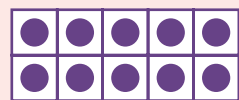
Bələdçi

Təsvirlərə uyğun misallar yazın və həll edin.

Nümunə •

$$17 - 4 = 13$$

Müstəqil iş

1. Ədəd oxunda geri saymaqla fərqi tapın.

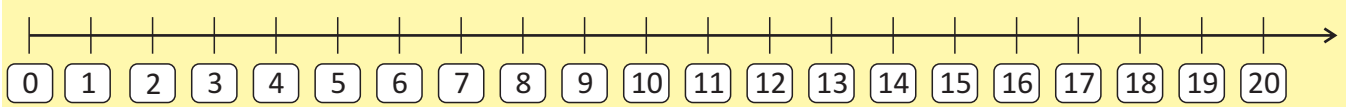
$18 - 2$

$15 - 0$

$14 - 2$

$19 - 6$

$20 - 3$

2. Misalları həll edin.

$13 - 1$

$15 - 2$

$18 - 6$

$$\begin{array}{r} 17 \\ - 3 \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 18 \\ - 5 \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 15 \\ - 4 \\ \hline \end{array}$$

$19 - 5$

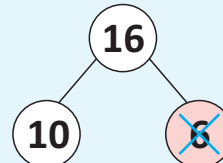
$17 - 6$

$19 - 8$

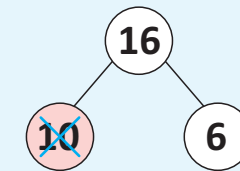
- 16 ədədindən təklilərin sayını çıxdıqda 10 alınır. Bu, ədədi 10-a qədər azaltmaq deməkdir.

$16 - 6 = 10$

- 16 ədədindən 10 çıxdıqda alınan fərq təklilərin sayına bərabər olur.

$16 - 10 = 6$

3. Fərqi tapın.

$15 - 5$

$13 - 10$

$12 - 2$

$17 - 10$

$18 - 8$

$19 - 9$

$11 - 1$

$14 - 10$

$16 - 6$

$19 - 10$

4. Verilən ədədləri 10-a qədər azaltmaq üçün uyğun misalları yazın.

13

16

14

18

19

5. Verilən ədədləri 10 vahid azaltdıqda neçə alınar? Uyğun misalları yazın.

15

13

10

20

17

6. Uyğun misalları yazın.

- a) On yeddi və dörd ədədlərinin fərqi tapın.
- b) Azalan on iki, çıxılan on ikidir. Fərqi tapın.
- c) Azalan on dörd, çıxılan dörd olarsa, fərqi tapın.
- d) Azalan on səkkiz, çıxılan on olarsa, fərqi tapın.

Məsələ həlli

7. Nağıl kitabının 16 səhifəsi var. Aynur onun 5 səhifəsini oxudu. Kitabın oxunmamış neçə səhifəsi qaldı?

8. Çəmənlikdə 18 kəpənək var. Onlardan 10-u uçub getdi. Neçə kəpənək qaldı?

9. Samirin müxtəlif rəngdə 14 karandaşı var. O, çəkdiyi şəkli sarı, yaşıl və qırmızı karandaşlarla rənglədi. Samir neçə karandaşdan istifadə etmədi?

36 10-a qədər azaltmaqla çıxma

Araşdırma-müzakirə

Yarışda 11 atlı iştirak edirdi. Onlardan 1-i yarışı tərək etdi.

- Neçə atlı yarışda davam etdi? Bunu necə təsvir etmək olar?
- Yarışda 1 yox, 3 atlı tərək etsə idi, neçə atlı qalardı?

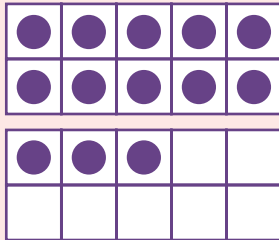
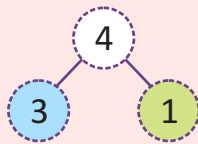
Öyrənmə

Bəzən çıxılan azalandakı təklidlərin sayından böyük ola bilər.

Məsələn, $13 - 4$.

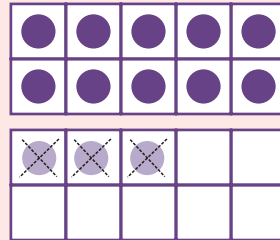
Bu halda 10-a qədər azaltmaqla fərqi tapmaq olar.

$$13 - 4 = ?$$

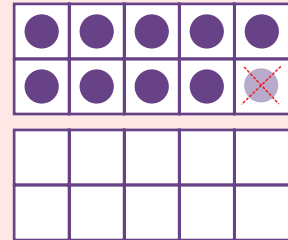
13 ədədi
10-a qədər
azaldılır:

$$13 - 3 = 10$$

4 vahid azaltmaq üçün
fərq daha 1 vahid
azaldılır:

$$10 - 1 = 9$$

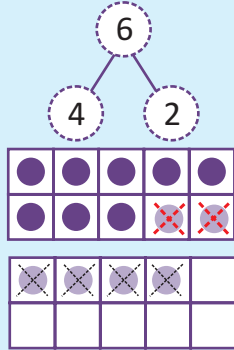

$$13 - 4 = 9$$

Bələdçi

Çıxılanı uyğun hissələrinə ayırın və 10-a qədər azaltmaqla fərqi tapın.

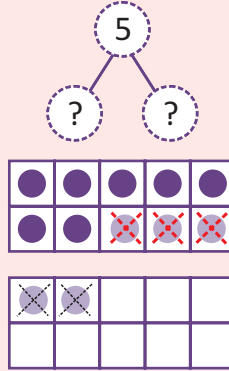
Nümunə • $14 - 6 = ?$

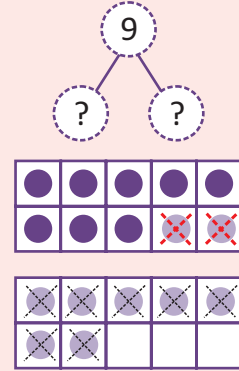
$$14 - 4 = 10$$

$$10 - 2 = 8$$

$12 - 5 = ?$

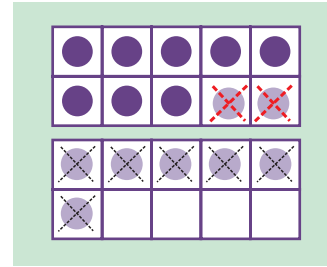
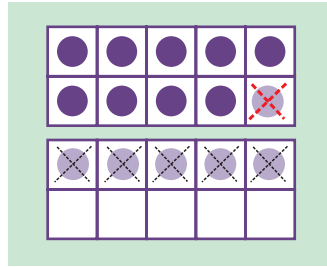
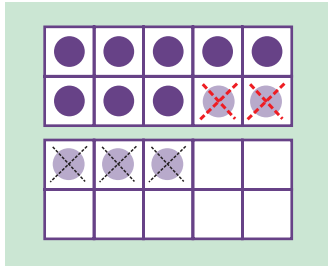

$17 - 9 = ?$

Müstəqil iş

1. Təsvirlərə uyğun misalı yazın və 10-a qədər azaltmaqla fərqi tapın.

2. 10-a qədər azaltmaqla fərqi tapın. Bunun üçün boş xanalardakı ədədləri müəyyən edin.

$$12 - 4$$

$$12 - \square = 10$$

$$10 - 2 = \square$$

$$12 - 4 = \square$$

$$18 - 9$$

$$18 - \square = 10$$

$$10 - 1 = \square$$

$$18 - 9 = \square$$

$$15 - 8$$

$$15 - \square = 10$$

$$10 - 3 = \square$$

$$15 - 8 = \square$$

3. Misalları həll edin.

$$11 - 2$$

$$11 - 4$$

$$12 - 5$$

$$13 - 5$$

$$17 - 8$$

$$14 - 5$$

$$15 - 7$$

$$11 - 6$$

$$16 - 7$$

$$13 - 6$$

4. Məchulu tapın.

$15 - \square = 7$

$17 - \square = 10$

$13 - \square = 3$

$11 - \square = 3$

Məsələ həlli

5. Lövhədə 10-a qədər azaltmaqla bəzi misallar səhv həll edilib. Səhvləri tapın və düzgün hesablayın.

$12 - 3$	$15 - 7$	$13 - 8$
$12 - 2 = 10$	$15 - 5 = 10$	$13 - 4 = 10$
$10 - 1 = 9$	$10 - 3 = 7$	$10 - 4 = 6$
$12 - 3 = 9$	$15 - 7 = 7$	$13 - 8 = 6$

6. Sinifdə 11 şagird şahmat dərənəyinə gedir. Musiqi dərənəyinə gedən şagirdlərin sayı isə onlardan 6 nəfər azdır. Neçə şagird musiqi dərənəyinə gedir?

7. Gecə dayanacaqda 14 maşın var idi. Gündüz onlardan bir neçəsi çıxdı və 7-si qaldı. Dayanacaqdan neçə maşın çıxmışdı?

8. Anarın bacısının 12 yaşı var. Anar bacısından 6 yaş kiçikdir. Anarın neçə yaşı var?

9. Elxan və Aynur hərəsi bir ədəd söylədi. Elxanın söylədiyi ədəd Aynurun söylədiyi ədəddən 7 vahid çoxdur. Aynur hansı ədədi söylədi?

MƏSƏLƏLƏRİ HƏLL EDİN

MƏSƏLƏNİ ANLA
PLAN QUR
HƏLL ET
YOXLA

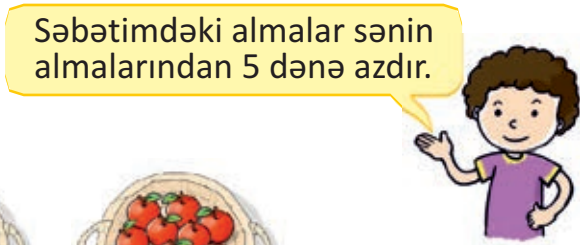

1. Avtobusda 13 sərnişin var idi. Dayanacaqda onlardan 6-sı düşdü. Avtobusda neçə sərnişin qaldı?

2. Qutuya 8 karandaş yerləşir. Lalə masadakı karandaşları bu qutuya yığmaq istədi. Qutu dolduqdan sonra yerdə neçə karandaş qalar?

3. Uşaqların alma səbətləri qarışıq düşdü. Onların səbətlərini tapın.

4. Novruz bayramında Əsmər nənə 14 yumurta boyadı. O, yumurta döyüşdürmək üçün hər uşağa birini verdikdən sonra 6 yumurta qaldı. Nənə neçə uşağa yumurta verdi?

5. Rəfdə 15 nağıl kitabı vardı. Səbinə onlardan bir neçəsini oxudu. Rəfdə Səbinənin oxumadığı 9 kitab qaldı. Səbinə neçə kitab oxumuşdu?

6. Elxanın 13 oyuncaq maşını var. Bu, Samirin maşınlarından 4 ədəd çoxdur. Samirin neçə maşını var?

37 Toplama və çıxmanın əlaqəsi

Araşdırma-müzakirə

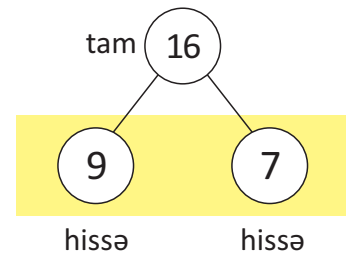
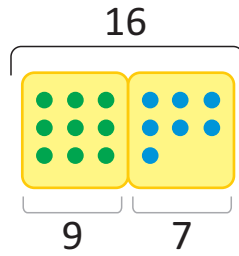

Uşaqlar qırmızı və ağ gül əkmək üçün cəmi 14 çala qazdılar.

- Hər güldən neçə dənə əkmək olar?
- Hər güldən neçə dənə əksələr, onların sayı bərabər olar?

Öyrənmə

Ədəd üçlüyündə tam və onun hissələri toplama və çıxma əməlləri ilə əlaqəlidir.

$$9 + 7 = 16$$

$$7 + 9 = 16$$

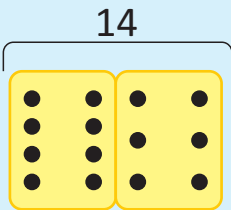
$$16 - 9 = 7$$

$$16 - 7 = 9$$

Bələdçi

Toplama və çıxmanın əlaqəsinə aid misallar yazın.

Nümunə

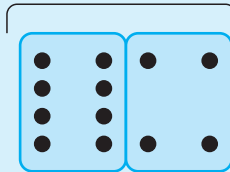
$$8 + 6 = 14$$

$$6 + 8 = 14$$

$$14 - 8 = 6$$

$$14 - 6 = 8$$

12

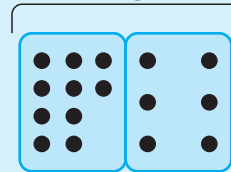
$$\square + \square = \square$$

$$\square + \square = \square$$

$$\square - \square = \square$$

$$\square - \square = \square$$

16

$$\square + \square = \square$$

$$\square + \square = \square$$

$$\square - \square = \square$$

$$\square - \square = \square$$

Müstəqil iş

1. Toplama və çıxmanın əlaqəsinə aid misallar yazın.

$$\begin{array}{|c|c|} \hline 15 \\ \hline 6 & 9 \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{|c|c|} \hline 12 \\ \hline 5 & 7 \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{|c|c|} \hline 17 \\ \hline 9 & 8 \\ \hline \end{array}$$

2. Boş xanalardakı ədədləri tapın.

$$\begin{array}{l} 10 + 4 = \square \\ 4 + \square = 14 \\ \square - 4 = 10 \\ 14 - \square = 4 \end{array}$$

$$\begin{array}{l} 6 + \square = 13 \\ 7 + 6 = \square \\ \square - 6 = 7 \\ 13 - \square = 6 \end{array}$$

$$\begin{array}{l} 9 + \square = 18 \\ \square + 9 = 18 \\ 18 - \square = 9 \\ \square - 9 = 9 \end{array}$$

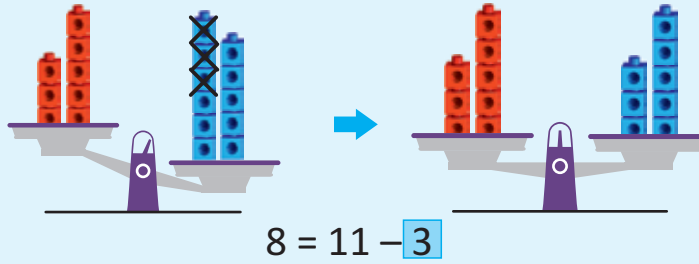
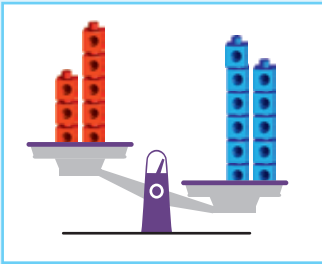
3. Verilmiş ədədlərdən tam və onun hissələrini əmələ gətirən ədəd üçlüyünü müəyyən edin. Ədəd üçlüyündən istifadə edərək toplama və çıxmaya aid uyğun misallar yazın.

a) 7, 8, 10, 15

b) 5, 9, 12, 14

c) 7, 18, 8, 10

- Tərəzinin hər iki gözündə eyni əşyadan bərabər sayda olarsa, tərəzinin gözləri bərabərləşər.

Sağ gözdən 3 kub götürüldükdə tərəzinin gözləri bərabərləşər.

Kubları əlavə etməklə bu tərəzinin gözlərini necə bərabərləşdirmək olar? Uyğun misalı yazın.

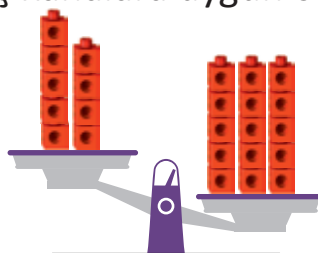
Fikirləş!

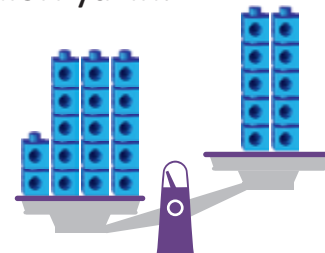
4. Tərəzinin gözlərini bərabərləşdirmək üçün neçə kub götürmək və ya əlavə etmək lazımdır? Boş xanalara uyğun ədədləri yazın.

$$\begin{array}{l} 12 - \square = 5 \\ 12 = \square + 5 \end{array}$$

$$\begin{array}{l} 9 + \square = 15 \\ 9 = 15 - \square \end{array}$$

$$\begin{array}{l} 17 - \square = 10 \\ 17 = \square + 10 \end{array}$$

Məsələ həlli

5. Bəzi misalların cavabları səhv yazılıb. Səhvləri düzəldin. Toplama, yaxud çıxma ilə cavabınızı yoxlayın.

$$\begin{array}{l} 12 + 2 = 10 \\ 13 - 4 = 10 \\ 15 - 0 = 15 \\ 7 + 8 = 14 \\ 11 + 7 = 18 \end{array}$$

7. Səhər mağazada 15 qutu çay var idi. Günortayadək 7 qutu satıldı. Satıcı 9 qutu qaldığını düşündü. O, düzgün düşünürmü? Bunu necə yoxlamaq olar?

6. Lalə bağçadan dərdiyi çiçəklərdən 7 dənəsini Aynura verdi. Qalan 9 çiçəyi isə güldana qoydu. Lalə neçə çiçək dərmişdi?

Oyun

“Ədəd üçlüyünü tamamla”

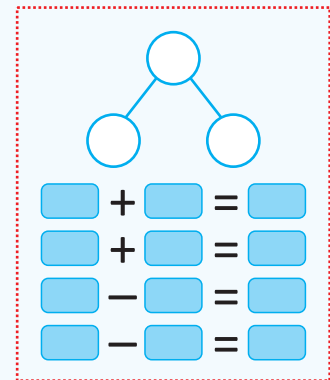
Oyunçu sayı: 2 və ya daha çox

Ləvazimat:

- Şəkindəki nümunəyə uyğun vərəqlər
- “Tam” və “Hissə” sözləri yazılmış kartların hərəsindən 10 ədəd:
  - “Hissə” yazılmış 10 kartın arxasına 1-dən 10-a qədər ədədlər yazılır.
  - “Tam” yazılmış 10 kartın arxasına 11-dən 20-yə qədər ədədlər yazılır.

Oyunun qaydası:

1. Kartlar üzəşəği düzülür və qarışdırılır.
2. Hər oyunçu bir “Tam” və bir “Hissə” yazılmış kart açır.
3. Oyunçular tamın digər hissəsini müəyyən edirlər.
4. Vərəqdə ədəd üçlüyü və uyğun misallar yazılır. Düzgün və tez yazan oyunçu qalib gəlir.

- MƏSƏLƏNİ ANLA
- PLAN QUR
- HƏLL ET
- YOXLA

Nümunə

Budağa 11 sərçə qondu.

- Onlardan 3-ü uçub getdi. Budaqda neçə sərçə qaldı?
- Sonradan budağa 4 sərçə də qondu. Budaqda cəmi neçə sərçə oldu?

Addım 1. Budaqda neçə sərçə qaldı?

$$11 - 3 = 8$$

Addım 2. Budaqda cəmi neçə sərçə oldu?

$$8 + 4 = 12$$

Cavab: Budaqda cəmi 12 sərçə oldu.

Hər addım üçün misal yazmaqla məsələləri həll edin.

1. Avtobusda 11 sənişin var idi.

- Birinci dayanacaqda 3 sənişin də mindi. Avtobusda neçə sənişin oldu?
- İkinci dayanacaqda 6 sənişin düşdü. Avtobusda neçə sənişin qaldı?

2. Aynur bağdan 12 armud dərib qaba yığdı.

- O, armudların 8-ni Samirə verdi. Qabda neçəsi qaldı?
- Aynur yenidən bağdan 5 armud da dərib qaba qoydu. Qabda neçə armud oldu?

3. İdman yarışında 15 uşaq qaçırdı.

- Yolun yarısında 4 uşaq yorulub yarışdan çıxdı. Neçə uşaq qaldı?
- Finişdək 3 uşaq da yarışı tərək etdi. Finişə neçə uşaq çatdı?

ÜMUMİLƏŞDİRİCİ TAPŞIRIQLAR

1. Misalları həll edin.

$13 + 4$

$5 + 10$

$12 - 7$

$2 + 14$

18

16

$15 - 3$

$12 - 8$

$14 - 14$

$18 - 0$

$\begin{array}{r} 18 \\ - 7 \\ \hline \end{array}$

$\begin{array}{r} 16 \\ - 5 \\ \hline \end{array}$

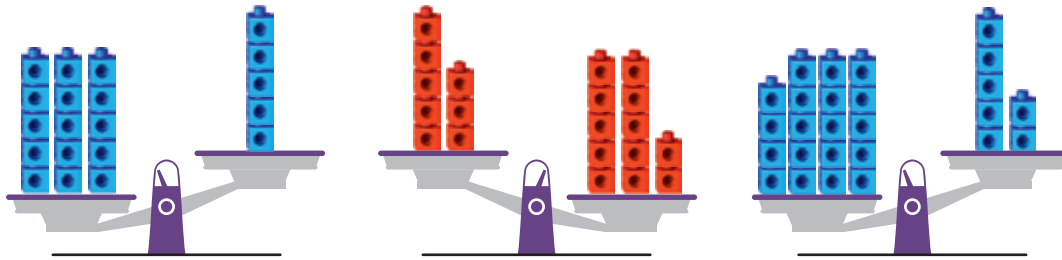
2. Toplama və çıxmanın əlaqəsinə aid misallar yazın.

$$\begin{array}{r} 12 \\ 3 \quad 9 \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 16 \\ 8 \quad 8 \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 18 \\ 10 \quad 8 \end{array}$$

3. Tərəzinin gözlərini bərabərləşdirmək üçün neçə kub əlavə etmək, yaxud götürmək lazımdır? Dəftərdə uyğun misalları yazın.

4. Masanın ətrafına qonaqlar üçün 12 stul düzülmüşdü. Hamı əyləşəndən sonra 3 stul boş qaldı. Masa arxasında neçə qonaq əyləşdi?

5. Uşaqlar meşəyə göbələk yığmağa getdilər. Samir Səbinədən 4 göbələk çox yığdı. Samir 12 göbələk yığdısa, Səbinə neçə göbələk yığmışdı?

6. Səbətdə 17 yumurta vardı. Birinci yumurta qutusunda 4, ikincidə isə 5 yer boşdur. Əsmər nənə yumurtaları boş yerlərə yığandan sonra səbətdə neçə yumurta qalar?

ƏDƏDLƏR

(100-ə qədər).

PULLAR

Hazırqımı?

- Mağazadakı məktəb ləvazimatlarının qiymətlərini söyləyin.
- 20 qəpik pula qiyməti 10 qəpik olan neçə dəftər almaq olar?
- Elxanın anası qiyməti 4 manat olan fırça dəsti aldı. O, satıcıya 10 manatlıq verdi. Satıcı nə qədər pul qaytarmalıdır?

38 100-ə qədər sayma

Araşdırma-müzakirə

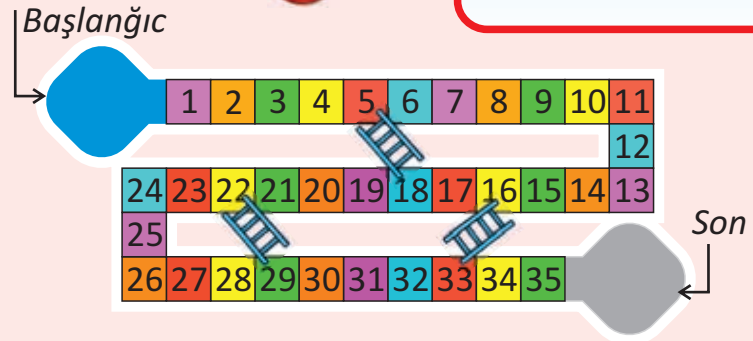
“Nərdivan” oyunu

Oyunçu sayı: 2 və daha çox

Ləvazimat: zər və oyunçu sayı qədər rəngli düymələr

Oyunun qaydası:

- Düymələr başlanğıc xanaya qoyulur. Hər oyunçu növbə ilə zər atır. Düşən xal qədər irəli sayır və düyməsini uyğun xanaya qoyur. Düymə nərdivan olan xanaya düşərsə, onu nərdivanın digər ucunun olduğu xanaya keçirir. Hər oyunçu 4 dəfə zər atır. Nəticədə ən böyük ədədə çatan oyunçu qalib gəlir.

Açar sözlər

- yüzlük kart
- iyirmi bir

Öyrənmə

1-dən 100-ə qədər ədədləri yüzlük kartda belə təsvir etmək olar. Burada ədədlər:

- soldan sağa – bir-bir,
- yuxarıdan aşağıya isə on-on artır.

Məsələn, 53 ədədindən 1 vahid kiçik ədəd 52, 1 vahid böyük ədəd 54, 10 vahid kiçik ədəd 43, 10 vahid böyük ədəd isə 63 ədədidir.

		+1	+1	+1	+1	+1	+1	+1	+1	+1		
+10		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	On
+10		11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	İyirmi
+10		21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	Otuz
+10		31	32	33	34	35	36	37	38	39	40	Qırx
+10		41	42	43	44	45	46	47	48	49	50	Əlli
+10		51	52	53	54	55	56	57	58	59	60	Altmış
+10		61	62	63	64	65	66	67	68	69	70	Yetmiş
+10		71	72	73	74	75	76	77	78	79	80	Səksən
+10		81	82	83	84	85	86	87	88	89	90	Doxsan
+10		91	92	93	94	95	96	97	98	99	100	Yüz

Bələdçi

Yüzlük karta əsasən uyğun ədədləri müəyyən edin.

Nümunə •

27 ədədindən:

1 vahid kiçik – **26**

10 vahid kiçik – **17**

1 vahid böyük – **28**

10 vahid böyük – **37**

a)

38 ədədindən:

1 vahid kiçik

10 vahid kiçik

1 vahid böyük

10 vahid böyük

b)

89 ədədindən:

1 vahid böyük

10 vahid böyük

1 vahid kiçik

10 vahid kiçik

Müstəqil iş

1. Aşağıda yüzlük kartın hissələri göstərilib. Boş xanalardakı ədədləri tapın.

34	35	36	
44			47
54	55	56	

57	58	59	
67	68		70
		79	80

71			74
81		83	84
91		93	94

77	78		80
		89	
97		99	100

22			
	33		

2. Yüzlük kartdan istifadə etməklə ədədləri söyləyin:

a) 17-dən sonrakı ilk dörd ədəd

d) 50-dən sonrakı ilk yeddi ədəd

b) 33-dən sonrakı ilk üç ədəd

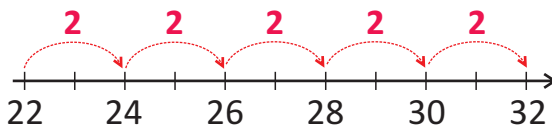
e) 67-dən sonrakı ədəd

c) 45-dən əvvəlki ilk iki ədəd

f) 33-dən əvvəlki ilk dörd ədəd

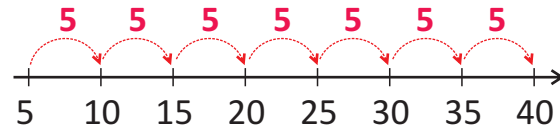
• İki-iki sayma

21	(22)	23	(24)	25	(26)	27	(28)	29	(30)
31	(32)	33	(34)	35	(36)	37	(38)	39	(40)
41	(42)	43	(44)	45	(46)	47	(48)	49	(50)

• Beş-beş sayma

1	2	3	4	(5)	6	7	8	9	(10)
11	12	13	14	(15)	16	17	18	19	(20)
21	22	23	24	(25)	26	27	28	29	(30)

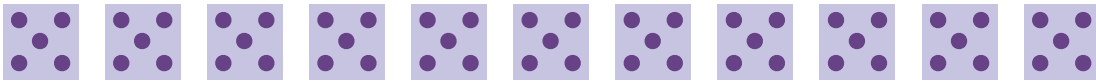

3. İki-iki sayın. Cəmi neçə gilə var?

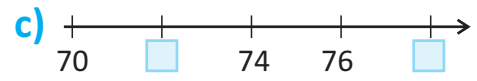
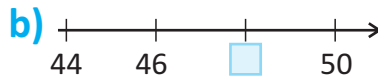
4. Beş-beş sayın. Cəmi neçə xal var?

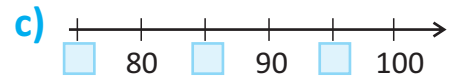
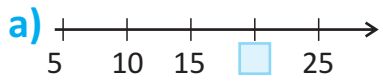
5. Hər qutuda on şam var. On-on saymaqla şamların ümumi sayını tapın.

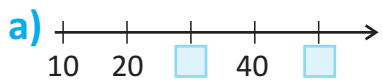
6. İki-iki saymaqla buraxılmış ədədləri tapın.

7. Beş-beş saymaqla buraxılmış ədədləri tapın.

8. On-on saymaqla buraxılmış ədədləri tapın.

Məsələ həlli

9. Samir hər gün nağıl kitabının 5 səhifəsini oxuyur. O, 7 gündə neçə səhifə oxuyar?

10. Səbinə hərəsində 10 ədəd olan 4 peçenye qutusu aldı. Aldığı qutuları açıb peçenyeləri qaba yığdı. Qabda neçə peçenye oldu?

39 Onluq və təklik

Araşdırma-müzakirə

Lalə muncuqlardan bir neçə qolbaq düzəltmək istədi. 10 muncuqdan bir qolbaq düzəlir.

- Lalə 34 muncuqdan neçə qolbaq düzəldə bilər?
- Neçə muncuq artıq qalar?

Açar sözlər

- rəqəm
- ikirəqəmli ədəd

Öyrənmə

Ədədləri yazmaq üçün rəqəmlərdən istifadə edilir.

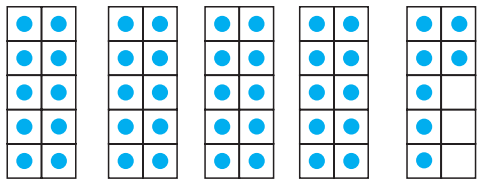
Rəqəmlər bunlardır: 0, 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9.

İki rəqəmlə yazılan ədədlər ikirəqəmli ədədlərdir.

İkirəqəmli ədədlərdə sağdan birinci rəqəm

təklidlərin, ikinci rəqəm isə onluqların sayını göstərir.

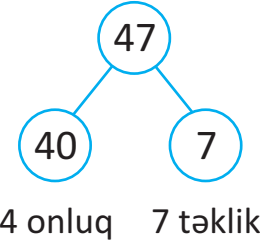
Məsələn, 47 ədədində 4 onluq və 7 təklik var.

4 onluq

7 təklik

Onluqlar	Təklidlər
4	7

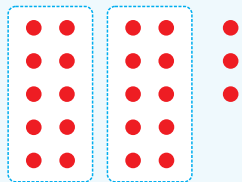
- İkirəqəmli ədədin ilk rəqəmi 0 ola bilməz. Məsələn, 03 yazısı 3 ədədi kimi başa düşülür. Bu birrəqəmli ədəddir. 30 isə ikirəqəmli ədəddir.

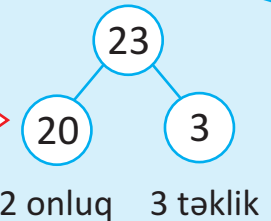
Bələdçi

Dairələrin sayına uyğun onluq və təklidləri yazın.

Nümunə •

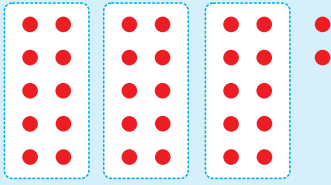

Onluqlar	Təklidlər
2	3

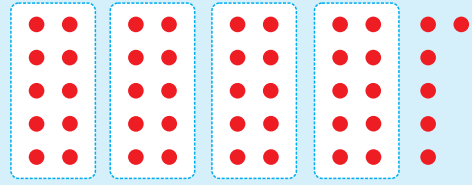

a)

b)

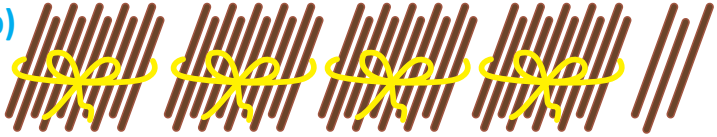
Müstəqil iş

1. Çöplərin sayına uyğun ədədləri dəftərdə yazın.

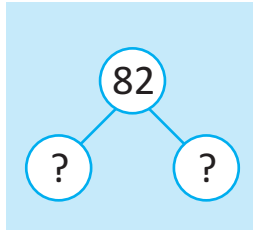
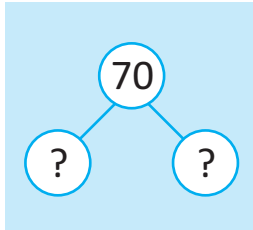
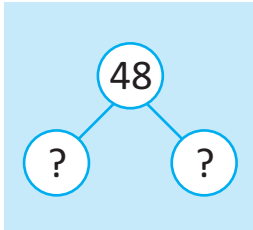
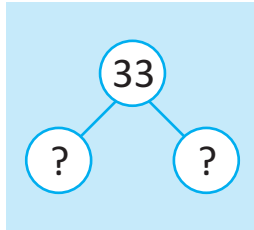
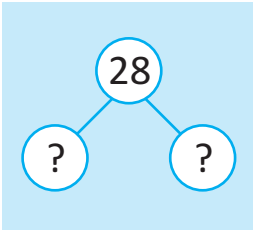
a)

b)

2. Ədədləri onluq və təkləklərinə ayırmaqla ədəd üçlüyündə təsvir edin.

3. Rəqəmləri eyni olan bir neçə ikirəqəmli ədəd yazın.
Bu ədədlərdə neçə onluq və təklək olduğunu qeyd edin.

Məsələ həlli

4. Anar yumurtaları 10 yerlik qutulara yığdı. 3 qutu dolduqdan sonra səbətdə 8 yumurta artıq qaldı. Əvvəl səbətdə nə qədər yumurta vardı?

5. İkirəqəmli ədəddə 3 təklək var. Onluqların sayı təkləklərin sayından 1 vahid çoxdur. Bu hansı ədəddir?

6. Aynur fikrində ikirəqəmli ədəd tutdu. Bu ədədin rəqəmlərinin cəmi 3-ə bərabərdir. Bunlar hansı ədədlər ola bilər?

40 Qəpik, manat

Araşdırma-müzakirə

Samirin üç 5 qəpikliyi, Aynurun isə bir 20 qəpikliyi var.
• Sizcə, kimin pulu çoxdur?

Öyrənmə

Nəyə almaq üçün qəpik və kağız pullardan istifadə olunur.

QƏPİKLƏR

1 qəpik 10 qəpik

3 qəpik 20 qəpik

5 qəpik 50 qəpik

MANATLAR

1 manat

50 manat

5 manat

100 manat

10 manat

200 manat

20 manat

1 manat = 100 qəpik

Qəpik qısa olaraq “qəp”, manat isə “man” kimi yazılır.

Manat ₸ simvolu ilə də göstərilir.

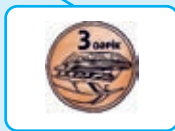
Məsələn, $5\text{₸} = 5\text{manat}$

Bələdçi

4, 8 və 11 qəpik pulu iki dənə qəpik pulla necə düzəltmək olar?
Uyğun misallar yazın.

Nümunə •

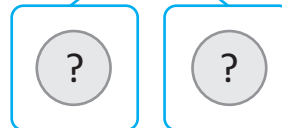
4 qəpik

$$1 \text{ qəp} + 3 \text{ qəp} = 4 \text{ qəp}$$

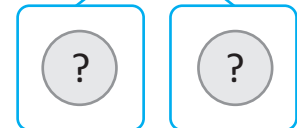
a)

8 qəpik

b)

11 qəpik

Müstəqil iş

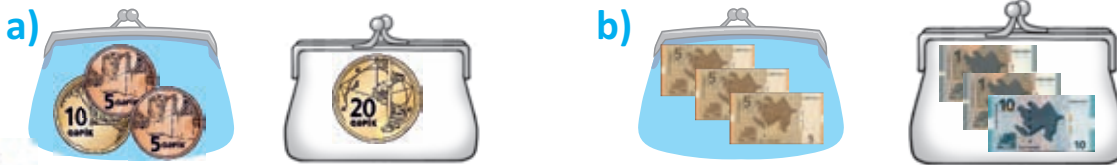
1. Samir və Lalənin neçə qəpik pulu var?

2. Hər pul qabında cəmi nə qədər pul var? Uyğun misalları yazın.

3. Hansı pul qabında daha çox pul var? Uyğun misalları yazın.

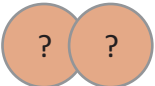

- Qiyməti 10 qəpik olan karandaşın pulunu müxtəlif qəpiklərlə ödəmək olar.

4. "?" işarəsinin yerinə hansı ədədlər olmalıdır?

a) birlikdə bir manatlığa bərabərdir.

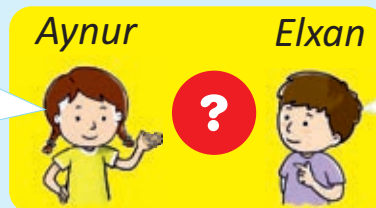
b) qəpiklikləri birlikdə bir qəpikliyə bərabərdir.

Məsələ həlli

5. Samir 16 manat kağız pullar yığmışdı. Pullardan biri 5 manatlıqdır. Samirin qalan pulları neçə manatlıqlar ola bilər?

6. Uşaqlardan kimin fikri doğrudur?

Mənim üç dənə qəpik pulum var. Onların cəmi 17 qəpiyə bərabərdir.

Üç dənə qəpik puldan 17 qəpik düzəltmək olmaz.

41 Alış-veriş

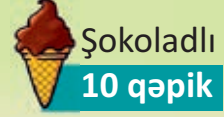
Araştırma-müzakirə

Meyvəli
8 qəpik

Südlü
9 qəpik

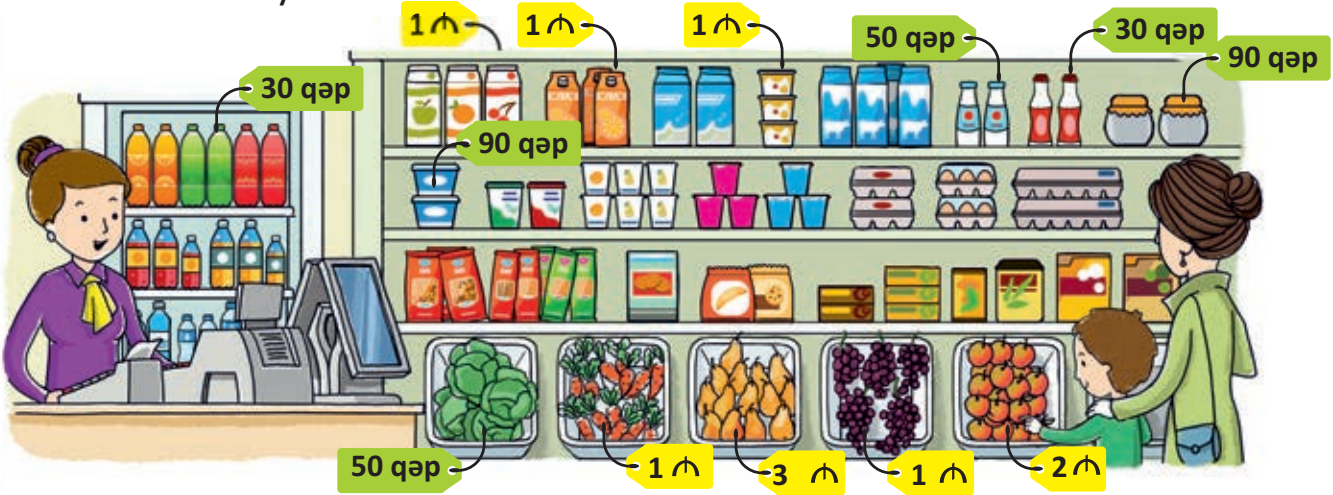

Şokoladlı
10 qəpik

- Samir və Aynur hərəyə bir dondurma almaq istədilər. Pul qabındakı pullar satışda olan hansı dondurmалardan almağa çatar?

Öyrənmə

Malı almaq üçün onun qiyməti qədər pul ödəmək lazımdır. Adətən, bu qiymət malın üzərində yazılır.

Bələdçi

Oyuncaqları almaq üçün cəmi nə qədər pul ödəmək lazımdır?

Nümunə •

$$11 \text{ qəp} + 7 \text{ qəp} = 18 \text{ qəp}$$

Müstəqil iş

1. Bir alma 6 qəpiyə, bir armud isə 7 qəpiyədir. 2 alma və 1 armud üçün nə qədər pul ödəmək lazımdır?

6 qəp

7 qəp

- Verilən pul malın qiymətindən çox olarsa, bu puldan malın qiyməti çıxılır, qalan pul geri qaytarılır.

$$10 \text{ qəp} - 7 \text{ qəp} = 3 \text{ qəp}$$

Verilən pul

Malın qiyməti

Qalan pul

2. Pul qabındakı pula ləvazimatlardan birini alsanız, satıcı nə qədər pul qaytarar?

15 qəp

9 qəp

10 qəp

Məsələ həlli

3. Elxan yığdığı 6 manat pulu anasına verdi. Anası ona qiyməti 19 manat olan idman ayaqqabısı aldı. Anası Elxanın puluna neçə manat əlavə etdi?

4. Samir, Anar və Səbinə kitab almaq istədilər. Samir və Anarın hərəsinin 3 manat pulu var. Qiyməti 8 manat olan kitabı almaq üçün Səbinə nə qədər pul əlavə etməlidir?

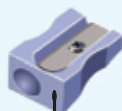

5. Lalə 16 qəpiyə iki məktəb ləvazimatı aldı.

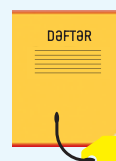
- O, satıcıya 20 qəpik pul verdi. Satıcı ona nə qədər pul qaytarmalıdır?
- O hansı ləvazimatları ala bilərdi?

7 qəp

11 qəp

9 qəp

5 qəp

ÜMUMİLƏŞDİRİCİ TAPŞIRIQLAR

1. Aşağıda yüzlük kartın hissələri göstərilib. Boş xanalardakı ədədləri tapın.

a)

51	52	53		55
61		63		65
71	72		74	
		83	84	

b)

21	22	23		25
	32		34	35
41			44	
	52	53		55

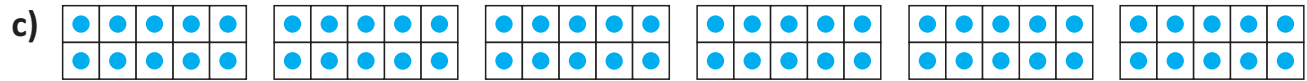
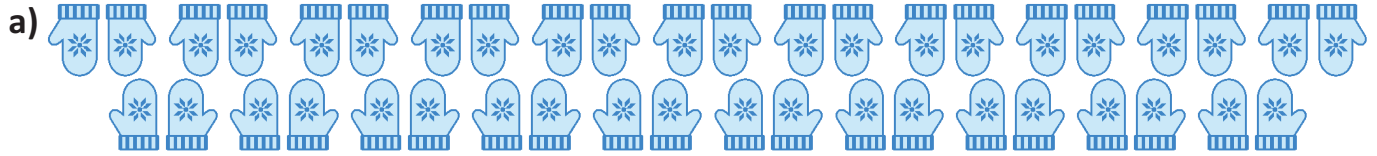
c)

41	42		44	45
51		53		
61		63	64	
	72			75

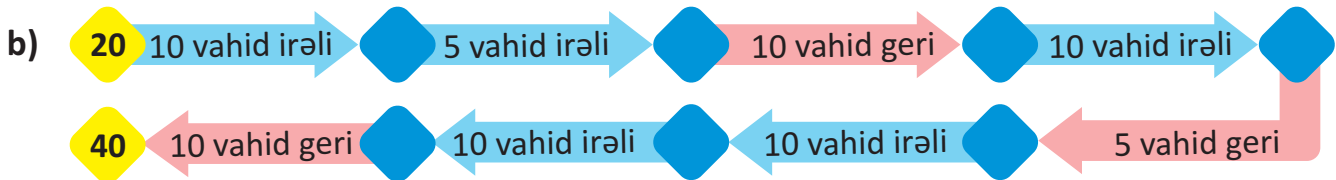
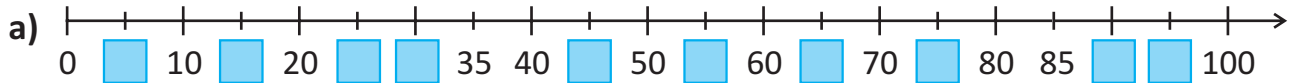
d)

66	67		69	70
	77		79	
86		88		90
96	97	98		100

2. İki-iki, beş-beş, yaxud on-on sayın.

3. Ədəd oxundan istifadə etməklə boş xanalardakı ədədləri müəyyənləşdirin.

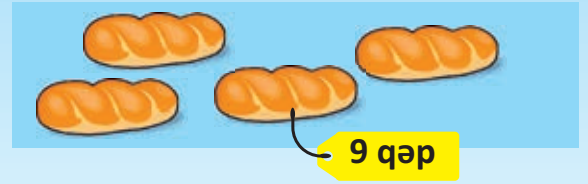

4. Lalə 30-dan başlayaraq irəli beş-beş saydı. O, 54 ədədində dayandı. Sizcə, Lalə düzgün saydımı? İzah edin.

5. Ad gününə bir neçə qutu keks alındı. Hər qutuda 10 keks var. Gələn uşaqlara 2 dolu qutu və əlavə 3 dənə keks paylandı. Hər uşağa 1 keks verildi. Ad gününə neçə uşaq gəlmişdi?

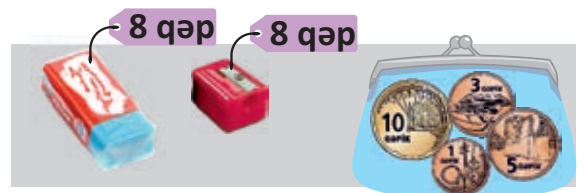
6. Samir və Elxan hərəyə bir kökə aldılar.
Onlar cəmi nə qədər pul ödədilər?

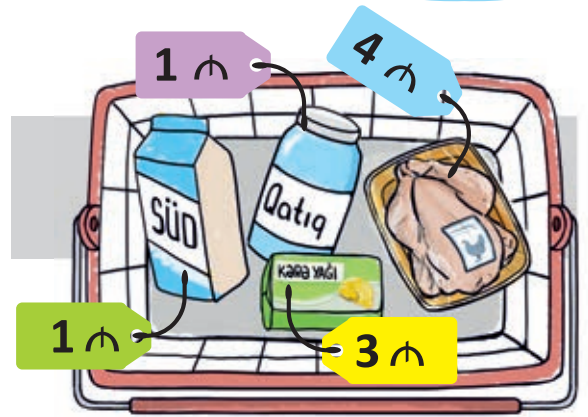
7. Anar, Lalə və Səbinə birlikdə Aynurunun ad gününə tort almaq istədilər. Onların hərəsinin 6 manat pulu var. Ballı tort 17 manat, meyvəli 18 manat, şokoladlı isə 20 manatdır. Onların pulu hansı tortlardan almağa çatır?

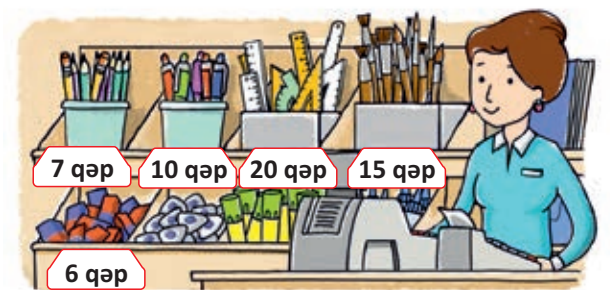
8. Lalə hər birinin qiyməti 8 qəpik olan pozan və karandaşyan aldı. O bu məbləği pul qabındakı hansı qəpikliklərlə ödəyə bilər?

9. Lalənin anası şəkildə göstərilən ərzaqları aldı.
• Ərzaqların ümumi qiyməti nə qədərdir?
• O, satıcıya 20 manatlıq pul verdi.
Satıcı nə qədər pul qaytarmalıdır?

10. Samir birinin qiyməti 7 qəpik olan iki karandaş almaq istədi.
• O, cəmi nə qədər pul ödəməlidir?
• Samir satıcıya bir 5 qəpiklik və bir 10 qəpiklik verdi. Satıcı ona nə qədər pul qaytarmalıdır?

11. Elxanın 3 manat, Anar və Lalənin hərəsinin 4 manat pulu var. Onlar qiyməti 9 manat olan pitsa aldılar. Onların nə qədər pulu artıq qalar?

ÖLÇMƏ. MƏLUMATLARIN TƏSVİRİ

Hazırqımı?

- Hansı satıcının qarşısındakı növbə daha uzundur?
- Bir qarpız ağırdır, yoxsa bir alma?
- Vedrə daha çox süd tutur, yoxsa butulka?
- Bazarda insanlar günün hansı vaxtı alış-veriş edirlər?
- Hansı meyvələrin qiyməti eynidir?

42 Uzun, qısa

Araşdırma-müzakirə

Nənə Aynur və Elxana şərf toxudu.

- Kimin şərfi daha uzundur?
- Bunu necə müəyyən etmək olar?

Açar sözlər

- uzun, qısa
- hündür, alçaq
- ölçü vahidi
- qarış, ayaq, addım

Öyrənmə

Əşyaları uzunluqlarına görə bir-biri ilə müqayisə etmək olar.

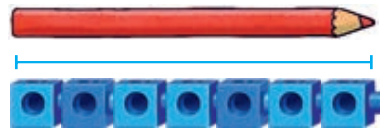
Qısadır

Uzundur

Əşyaların uzunluğunu ölçməklə tapmaq olar. Bunun üçün müxtəlif vasitələrdən istifadə olunur. Göy karandaşın uzunluğu 5, qırmızının isə 7 kuba bərabərdir. Burada uzunluğun ölçü vahidi kimi kubdan istifadə olunur.

$5 < 7$ olduğu üçün göy karandaş qırmızı karandaşdan qısadır.

Bələdçi

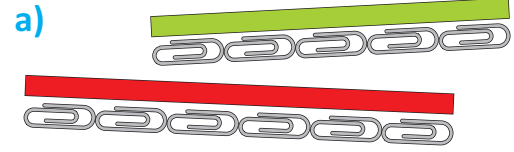
Zolaqları uzunluqlarına görə müqayisə edin.

Nümunə •

$$3 > 2$$

Göy zolaq sarı zolaqdan uzundur.

Müstəqil iş

1. Gözəyari ölçməklə uzundan qısaya sıralayın.

2. Sizcə, kimin cavabı doğrudur? Təxmini müəyyən edin.

Şəkildəki fırçanın uzunluğu 4 kuba bərabərdir.

Şəkildəki fırçanın uzunluğu 6 kuba bərabərdir.

• Uzunluğu müxtəlif ölçü vahidləri – qarış, ayaq, addım ilə də ölçmək olar.

qarış

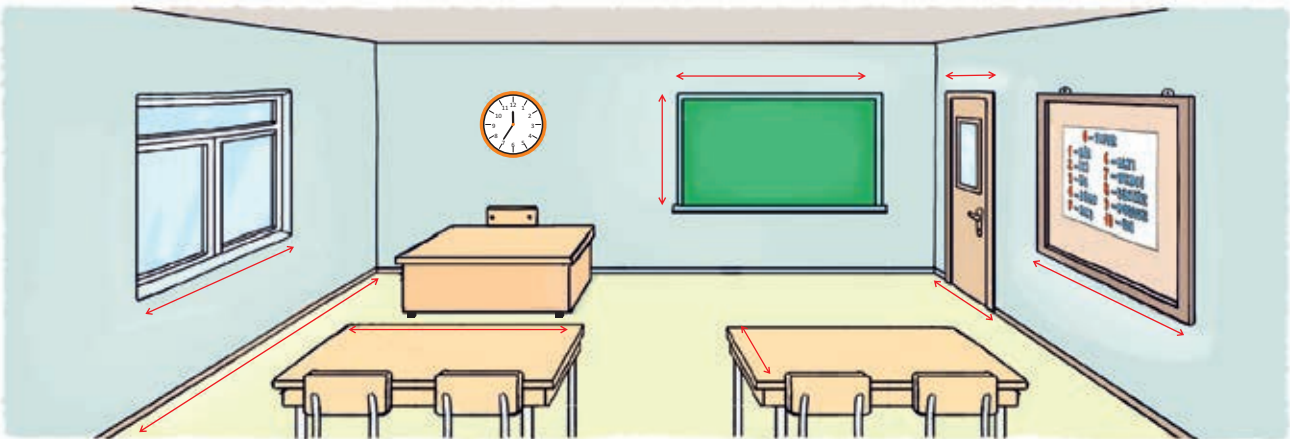

ayaq

addım

3. Şəkildəki əşyaların uzunluğunu hansı ölçü vahidləri ilə ölçmək olar?

Məsələ həlli

4. Uşaqlar lentin uzunluğunu təxmin etdilər. Onlardan kimin fikri düzgün cavaba daha yaxındır?

Samir

8 qısqac

2 qısqac

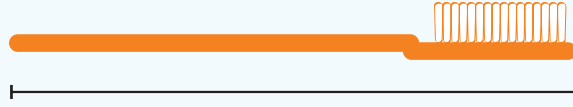
Səbinə

5 qısqac

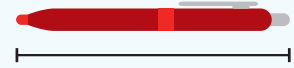
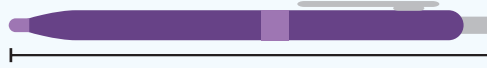

Anar

5. Diş fırçasının qabının uzunluğu 6 kuba bərabərdir. Şəkindəki diş fırçası bu qaba yerləşərmə?

6. Lalənin qələminin uzunluğu 5 kuba bərabərdir. Hansı qələm Lalənin ola bilər?

Oyun

“Kim düz tapar?”

Oyunçu sayı: 2 və ya daha çox

Ləvazimat: qısqacla, birləşən kublar

Oyunun qaydası:

1. Otaqda ölçmək mümkün olan bir əşya və uyğun ölçü vahidi (qısqac, kub, qarış, ayaq) seçilir.
2. Oyunçular əşyanın uzunluğunu təxmini müəyyənləşdirir və qeyd edirlər.
3. Seçilmiş ölçü vahidi ilə əşyanın uzunluğu ölçülür.
4. Düzgün cavaba daha yaxın fikir söyləyən oyunçu 1 xal qazanır.

Oyunu bir neçə dəfə təkrarlamaq olar.

43 Santimetr

Araşdırma-müzakirə

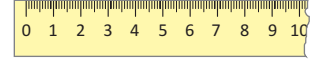

Lalə şəkil albomunu bəzəmək üçün kənarını qarışla ölçdü. O, kiçik qardaşından uzunluğu 3 qarış olan lent kəsməyi xahiş etdi. Qardaşı öz qarışı ilə ölçüb 3 qarış uzunluğunda lent kəsdi. Lalə bu lentin qısa olduğunu gördü.

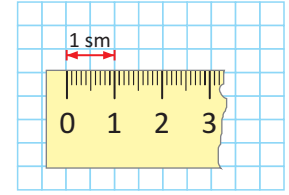
- Sizcə, lentin qısa olmasının səbəbi nədir?
- Eyni ölçü vahidindən istifadə etmək nə üçün lazımdır?

Açar sözlər

• xətkəş

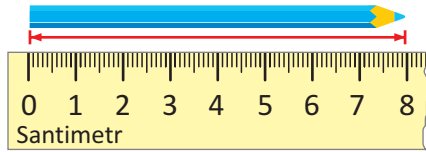

• santimetr (sm)

Öyrənmə

Santimetr ümumi uzunluq vahidlərindən biridir. Qısa olaraq "sm" kimi yazılır. Xətkəşdən istifadə etməklə əşyaların uzunluğunu santimetrlə ölçmək olar.

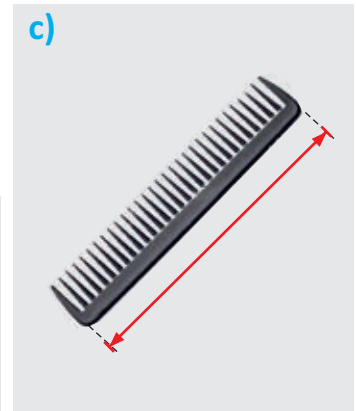
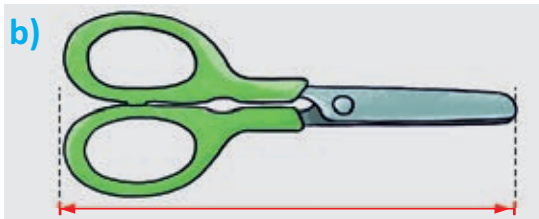
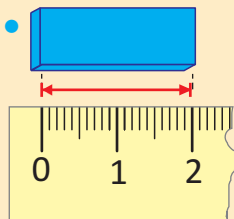
- Xətkəşin 0 nöqtəsini əşyanın bir ucuna qoyun.
- Xətkəşi əşya boyunca tutun.
- Əşyanın digər ucunu göstərən ədəd onun santimetrlə uzunluğunu bildirir.

Əşyanın bu ucu xətkəşdəki ədədlər arasına düşə də bilər. Bu halda onun uzunluğunu təxmini olaraq ən yaxın ədəd götürmək olar.

Bələdçi

Əşyaların uzunluğu neçə santimetrdir?

Nümunə •
2 sm

Müstəqil iş

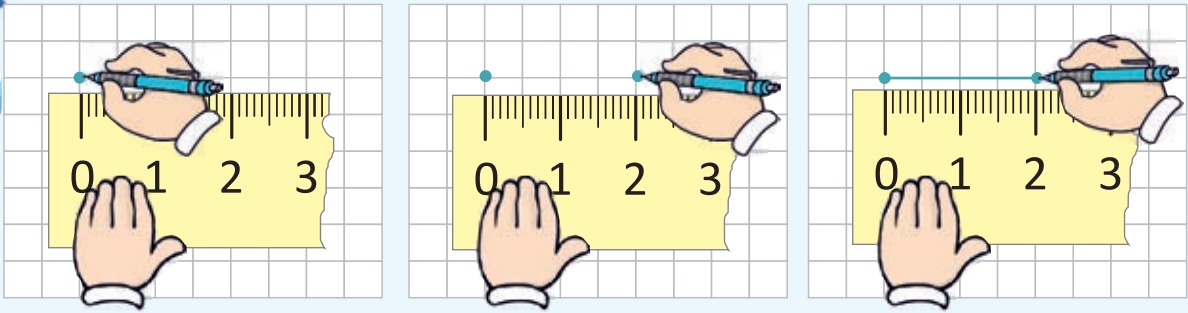
1. Zolaqların uzunluğunu xətkəşlə ölçün. Onları uzundan qısayaya sıralayın.

2. Verilən lentdən 4 sm kəsildi. Qalan lentin uzunluğunu tapmaq üçün misal yazın.

- Xətkəşdən istifadə etməklə müəyyən uzunluqlu düz xətt, yəni parça çəkmək olar.

3. Parçanın uzunluğunu ölçün. Dəftərdə uyğun parçaları çəkin:

- bu parça ilə eyni uzunluqda;
- bu parçadan 2 sm qısa;
- bu parçadan 3 sm uzun.

Məsələ həlli

4. Aynur uzunluğu 8 sm və 5 sm olan iki zolağı uc-uca birləşdirdi. Alınan zolağın uzunluğunu tapın.

5. Göy və sarı zolaqlar eyni uzunluqdadır. Lalə bu iki zolağı uc-uca qoyub yapışdırmaq istədi. İki zolağın birlikdə uzunluğu neçə santimetr olar?

6. Qırmızı zolaq yaşıldan 5 sm qısadır. Yaşıl zolağın uzunluğunu tapmaq üçün misal yazın. Cavabı necə yoxlamaq olar?

44 Ağır, yüngül

Araşdırma-müzakirə

Kitab ağırdır.

Kitab yüngüldür.

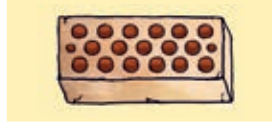
- Nə üçün Lalə və Anar fərqli fikirlər söyləyirlər?

Açar sözlər

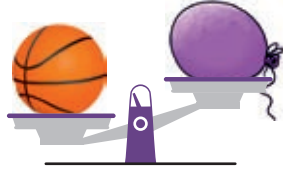
- ağır, yüngül
- tərəzi
- kütlə
- kiloqram (kq)

Öyrənmə

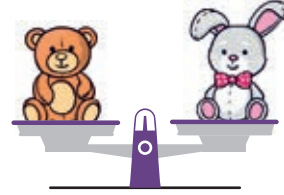
Əşyaları ağırlıqlarına görə müqayisə etmək olar. Kütləsi çox olan əşya ağırdır. Məsələn, kərpic ləkədən ağırdır.

Əşyaların ağırlığını tərəzi vasitəsilə də müqayisə etmək olar.

Top şardan ağırdır.

Oyuncaqların ağırlığı bərabərdir.

Tərəzinin yuxarı gözü ağır əşyanı göstərir, yoxsa yüngül?

Fikirləş!

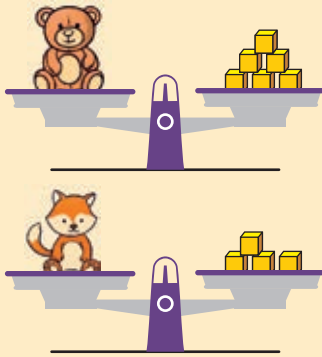

Bələdçi

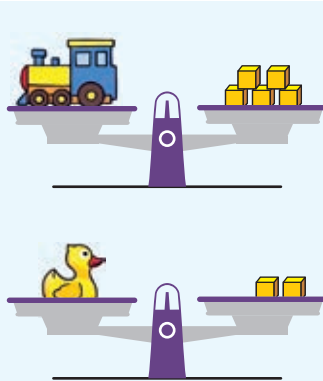
Hansı oyuncaq ağırdır?

Nümunə •

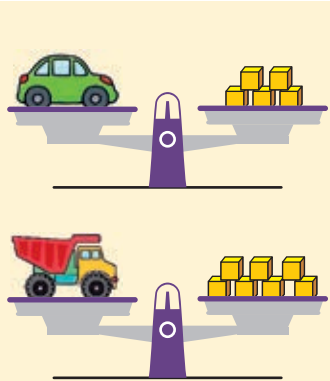
Ayının ağırlığı 6, tülkünün ağırlığı isə 4 kuba bərabərdir. $6 > 4$ olduğu üçün ayı tülküdən ağırdır.

a)

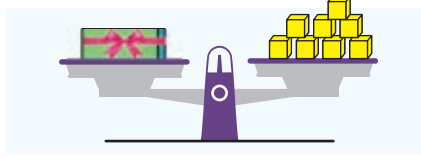
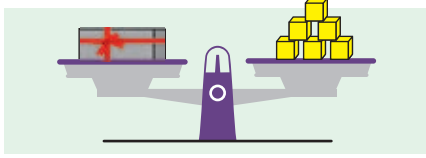

b)

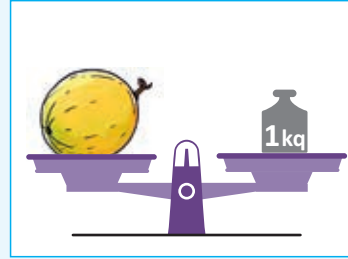

Müstəqil iş

1. Hədiyyə qutularından ən ağırını və ən yüngülünü müəyyən edin.

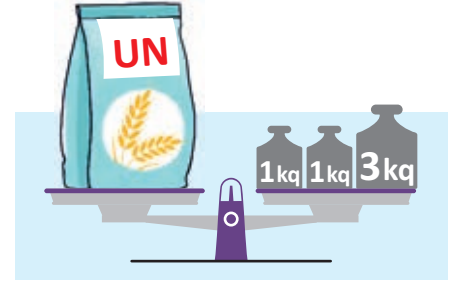
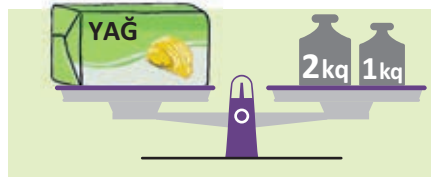
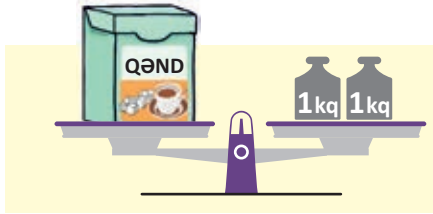

- Əşyaları tərəzidə çəkməklə onların kütləsini bilmək olar. Kütlə çox vaxt kiloqramla ölçülür. Qısa olaraq "kq" kimi yazılır.

Yemişin kütləsi 1 kiloqramdır.

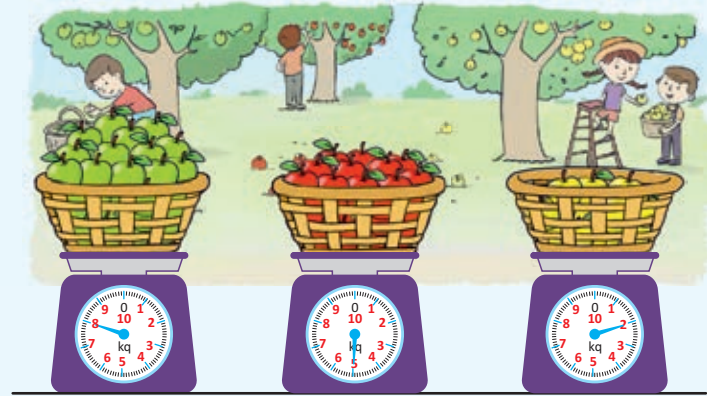
2. Ərzaqların kütləsini müəyyən edin.

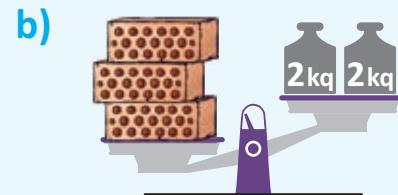
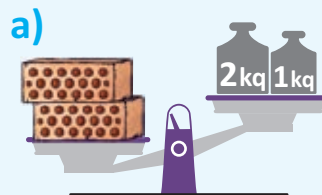
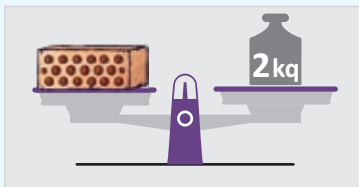
Məsələ həlli

3. Uşaqlar bağdan sarı, qırmızı və yaşıl alma dərib səbətlərə yığdılar. Səbətləri tərəziyə qoydular. Ən ağır səbət neçə kiloqramdır?

- Səbətlərin birlikdə ağırlığı neçə kiloqramdır?
- Yaşıl almalar sarılardan neçə kiloqram ağırdır?

4. Hər tərəzinin gözlərini bərabərləşdirmək üçün neçə kiloqram daş əlavə olunmalıdır?

45 Tutum

Araşdırma-müzakirə

Qutuda bir stəkan şirə var.

Qutuda yarım stəkan şirə var.

Açar sözlər

- tutum
- dolu
- yarı dolu
- boş
- litr (l)

Səbinə və Anar eyni meyvə şirəsindən hərəyə bir qutu alıb stəkanlara tökdülər.

- Uşaqlar niyə fərqli fikirlər söylədilər?
- Kimin stəkanı daha çox şirə tutur?

Öyrənmə

Ölçüləri böyük olan qabların tutumu da çox olur.

Qabların tutumunu ölçmək üçün kiçik qablardan istifadə etmək olar.

Sarı vedrə 4, qırmızı vedrə isə 6 suqabı qədər su tutur. Buna görə də qırmızı vedrənin tutumu daha çoxdur.

Bələdçi

Qazanların tutumu 2, 4, 6 və 9 suqabının tutumuna bərabərdir.

Hansı qazanın nə qədər su tutduğunu müəyyən edin.

Nümunə •

Müstəqil iş

1. Stəkanları doludan boşə doğru olmaqla sıralayın.

- Qabların tutumunu ölçmək üçün litrdən istifadə olunur və qısa olaraq "l" kimi yazılır.

1 litr

1 litrdən az

1 litrdən çox

2. Vedrələrin tutumu suqabları ilə təsvir olunub.

- Hər vedrə neçə litr su tutur?
- Qırmızı vedrə sarıdan neçə litr çox su tutur?
- Üç vedrə birlikdə neçə litr su tutur?

Məsələ həlli

3. Bidonda 10 l süd var idi. Bidondakı südün 7 litrini vedrəyə boşaltdılar. Bidonda neçə litr süd qaldı?

4. Samovarin tutumu 12 l-dir. 5 l su tutan vedrəni iki dəfə doldurub boş samovara tökdülər. Samovarin dolması üçün əlavə neçə litr su tökmək lazımdır?

MƏSƏLƏLƏRİ HƏLL EDİN

YADDA SAXLA

- MƏSƏLƏNİ ANLA
- PLAN QUR
- HƏLL ET
- YOXLA

1. Zolağı əmələ gətirən parçaların uzunluğunu xətkəşlə ölçün. Zolağın ümumi uzunluğunu hesablamaq üçün üçtoplananlı misallar yazın.

a)

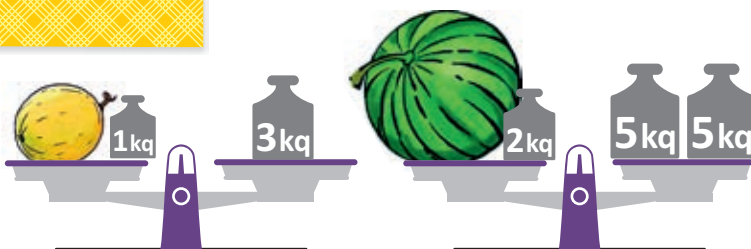
b)

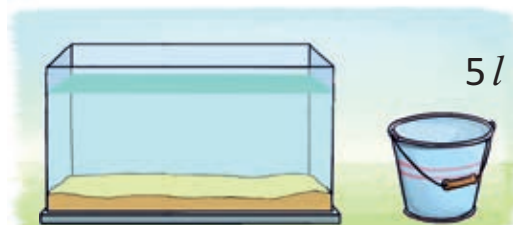
2. Lalə hədiyyə qutusunda lentlə bəzədi. O, lentin birindən 5 sm kəsikdən sonra həmin lentdən 4 sm qaldı. Lalə şəkindəki hansı lentdən istifadə etdi?

3. Yemiş və qarpızın kütləsini tapın.

4. 5 l su tutan vedrəni iki dəfə doldurub boş akvariuma tökdülər. Onun dolması üçün daha 4 l su tökmək lazımdır. Akvarium neçə litr su tutur?

5. Bidon 10 l, vedrə 6 l süd tutur. Vedrəni iki dəfə südlə doldurub boş bidona dolana qədər tökdülər. Bidon dolandan sonra vedrədə neçə litr süd qalar?

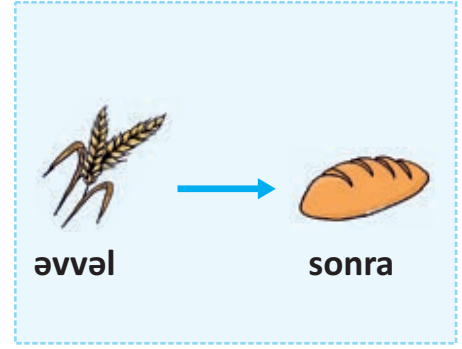
46 Gün, həftə, ay

Araşdırma-müzakirə

Açar sözlər

- səhər
- günorta
- axşam
- gecə

- Şəkildə ilin hansı fəslü və günün hansı vaxtı təsvir edilib?
- Bu fəsildən əvvəl hansı fəsil olmuşdu?

Öyrənmə

Günün vaxtını bildirmək üçün **səhər**, **günorta**, **axşam**, **gecə** kimi sözlərdən istifadə olunur.

səhər

günorta

axşam

gecə

Bələdçi

Hadisələrin təxmini vaxtını müəyyən edin.

Nümunə •

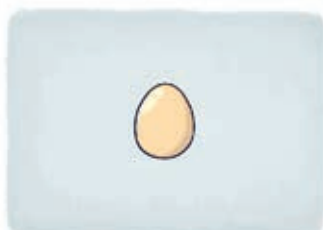

səhər

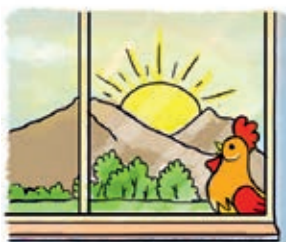

Müstəqil iş

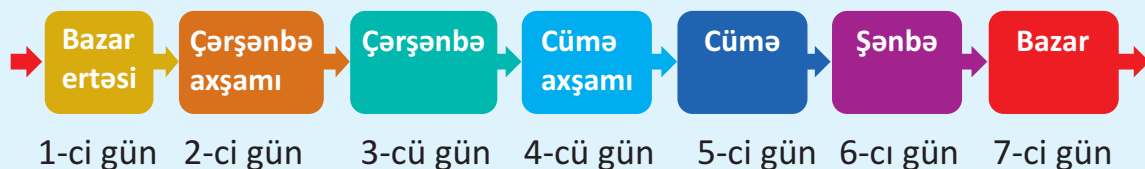
1. Əvvəl nə olub, sonra nə? Uyğunluğu müəyyən edin.

2. Şəkildəki hadisələri günün vaxtına görə sıralayın.

- 1 həftə 7 gündən ibarətdir. Həftənin günləri bir-birini əvəzləyir. Bazar günü bitəndən sonra yenidən bazar ertəsi başlanır.

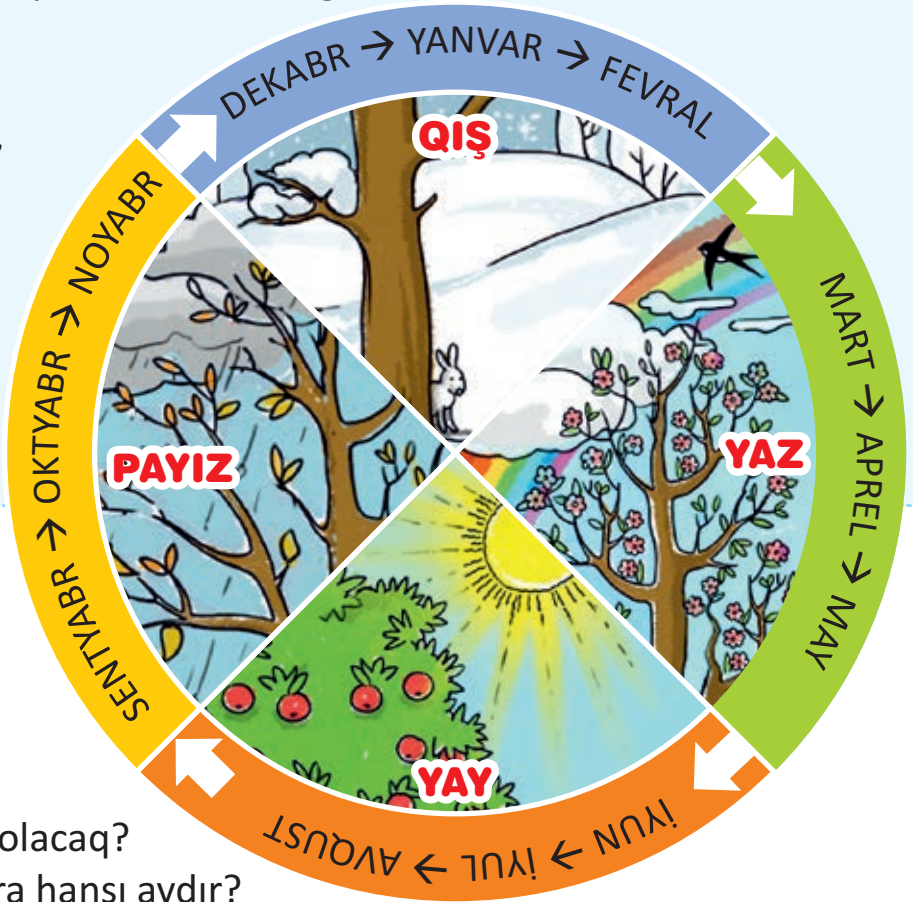
3. Suallara cavab verin.

- Bu gün həftənin hansı günüdür?
- Sabah həftənin hansı günü olacaq?
- İki gün sonra hansı gün olacaq?
- Dünən həftənin hansı günü idi?
- İki gün əvvəl həftənin hansı günü idi?
- Həftənin sonuncu günü hansıdır?
- Şənbə gününə neçə gün qalıb?
- Həftədə neçə gün dərsə gedirsiniz?

4. Dərs cədvəlinizə əsasən riyaziyyat dərsləri həftənin hansı günləri olur?

- Günlər ayları, aylar isə ili əmələ gətirir.
- 1 il 12 aydan ibarətdir. İlin ilk ayı yanvar, son ayı isə dekabrdir.
- 1 ildə 4 fəsil, hər fəsildə isə 3 ay var.

5. Suallara cavab verin.

- İndi hansı aydır?
- 2 ay sonra hansı ay olacaq?
- Yanvardan 3 ay sonra hansı aydır?
- Sentyabrdan 2 ay əvvəl hansı aydır?

Məsələ həlli

6. Aynur həftənin çərşənbə, cümə və bazar günlərindən başqa, qalan bütün günlərdə rəsm dərniyinə gedir. O, həftənin neçə günü rəsm dərniyinə gedir?

7. Anar yay fəslinin hər ayında 2 kitab, qalan ayların hər birində isə 1 kitab oxudu.

- Anar yayda neçə kitab oxudu?
- Anar ilboyu cəmi neçə kitab oxudu?

8. Elxan məktəbə Lalədən əvvəl gəldi. Samir Lalədən sonra, amma Aynurdan əvvəl gəldi. Məktəbə birinci və sonuncu kimlər gəldi?

47 Saat

Araşdırma-müzakirə

Samir və Anar futbol oynamaq üçün bazar günü meydançada görüşməli idilər. Əvvəl Samir gəldi. Bir qədər gözləyib getdi. Sonra isə Anar gəldi. Hər ikisi meydançaya gəlsə də, onlar görüşə bilmədilər.

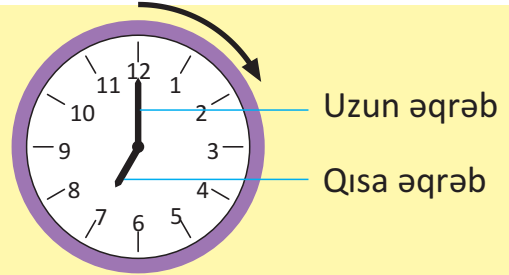
- Onlar niyə görüşə bilmədilər?
- Onlar görüşə bilmək üçün nə etməli idilər?

Açar sözlər

- saat
- əqrəb
- tamam

Öyrənmə

Günün vaxtını dəqiq bilmək üçün saatdan istifadə olunur. Uzun əqrəb 12-nin üstündə olanda "Saat tamamdır" deyilir. Məsələn, şəkildəki saat 7 tamamı göstərir.

Saat 7 tamamdır.

Bir gün 24 saatdır.

1 gün

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12

} 24 saat

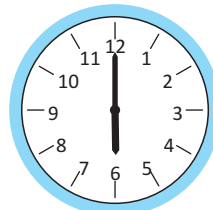
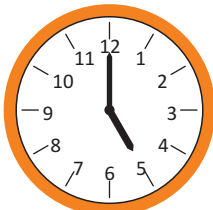
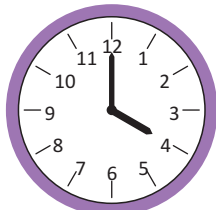
Bələdçi

Saat neçədir?

Nümunə •

Saat 1 tamamdır.

Müstəqil iş

1. Uyğunluğu müəyyən edin.

Saat 11 tamamdır.

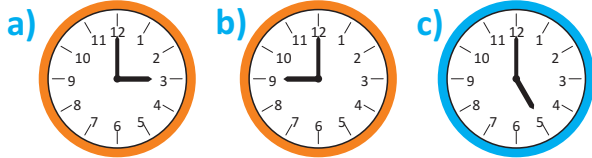
Saat 2 tamamdır.

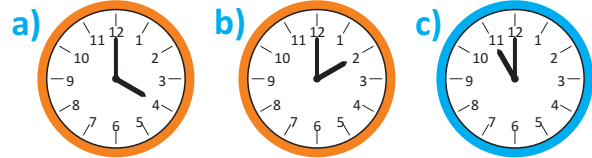
Saat 8 tamamdır.

2. Saatlar üç saatdan sonra neçəni göstərər?

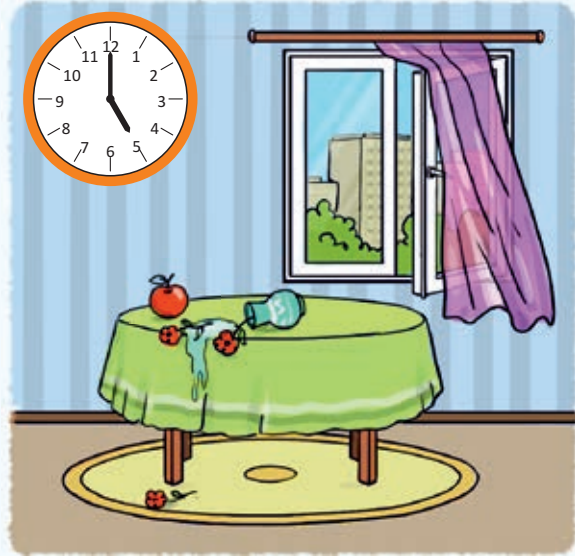
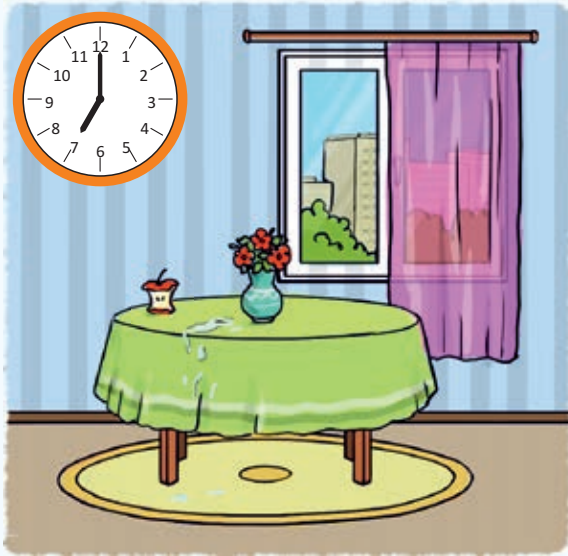
3. Saatlar iki saat əvvəl neçəni göstərirdi?

Məsələ həlli

4. Hansı hadisə əvvəl, hansı sonra baş vermişdir?

Birinci hadisədən neçə saat sonra ikinci hadisə baş vermişdir?

5. Cizgi filmi saat ? tamamda başlayacaq. Bu, saat 3-dən əvvəl, 1-dən sonradır. Cizgi filmi saat neçədə başlamalıdır?

6. Elxan həftədə 2 dəfə şahmat dərənəyinə gedir. Məşğələ saat 5-də başlayıb, 7-də qurtarır. Elxan həftə ərzində şahmat dərənəyində neçə saat məşğul olur?

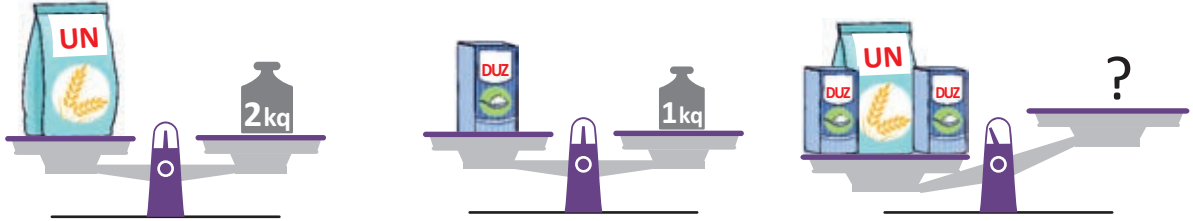

ÜMUMİLƏŞDİRİCİ TAPŞIRIQLAR

1. Zolaqların uzunluğunu ölçün. Dəftərdə uzunluğu onların uzunluqları cəminə bərabər olan parça çəkin.

2. Sağdakı tərəzinin gözlərini bərabərləşdirmək üçün neçə kiloqram daş qoymaq lazımdır?

3. Bidon 15 l süd tutur. Boş bidona tutumu 6 l olan vedrə ilə iki dəfə süd tökdülər.

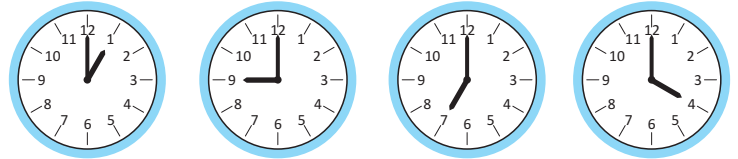
- Bidona neçə litr süd tökdülər?
- Bidonu doldurmaq üçün neçə litr süd əlavə olunmalıdır?

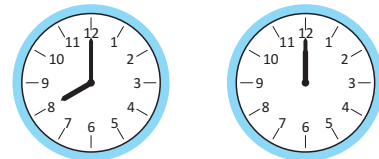
4. Hər gün məktəbdən evə gələrkən anası Elxana 1 qoğal alır. O, şənbə və bazar günləri məktəbə getmir. Anası Elxana həftədə neçə qoğal alır?

5. Lalənin musiqi dərsləri saat 2-dən sonra, 5-dən əvvəl başlayır. Şəkildəki hansı saat onun musiqi dərslərinin başladığını göstərə bilər?

6. Qatar saat 8 tamamda Bakıdan Gəncəyə yola düşdü. 12 tamamda Gəncəyə çatdı. Qatar neçə saat yolda oldu?

48 Cədvəl, piktoqram

Araşdırma-müzakirə

Dondurma	Neçə stəkan satıldı
Vanilli	
Qaymaqlı	<del> </del>
Çiyələkli	<del> </del>
Şokoladlı	

Satıcı günortaya qədər satdığı dondurmaların sayını kağızda qeyd etdi.

- Satıcı hansı dondurmalardan satdı?
- Neçə stəkan vanilli dondurma satılıb?
- Hansı dondurmadan hələ satılmayıb?

Öyrənmə

Satışda olan dondurmaların adını siyahı şəklində yazmaq olar.

Dondurmalar	
	Vanilli
	Qaymaqlı
	Çiyələkli
	Şokoladlı

Satılmış dondurmaların sayını cədvəldə daha aydın göstərmək olar. Bunun üçün dondurmalar satıldıqca cizgi qoyulur, sonda isə ümumi sayı yazılır.

Dondurma	Neçə stəkan satıldı	Sayı
Vanilli		4
Qaymaqlı	<del> </del>	5
Çiyələkli	<del> </del>	8
Şokoladlı		0

Bələdçi

Çiçəklərin sayını cədvəldə qeyd edin və sualları cavablandırın:

- Sayı ən çox olan çiçək hansıdır?
- Hansı çiçəklər eyni saydadır?

Nümunə •

Çiçəklər	Sayı
 Sarı	6
 Ağ	
 Mavi	
 Qırmızı	

Müstəqil iş

1. Ən çox sevdiyiniz 5 meyvənin adını siyahı şəklində yazın.

2. Kitabınızın 13-cü səhifəsindəki şəkllə əsasən uşaqların sayını cədvəldə qeyd edin. Sualları cavablandırın:

- Ən çox uşaq harada oynayır?
- Qum meydançasındaki uşaqlar futbolçulardan neçə nəfər çoxdur?

Oyun yeri	Uşaqların sayı
Futbol meydançası	
Qum meydançası	
Yelləncəklər	

3. Cədvəldə Lalənin saxladığı balıqlar haqqında məlumat verilib. Sualları cavablandırın:

- Balıqların ümumi sayı nə qədərdir?
- Sarı balıq qırmızıdan neçə dənə azdır?
- Sarı və qırmızı balıqlar birlikdə zolaqlı balıqdan nə qədər çoxdur?

Balıqlar	Sayı
 Sarı balıq	3
 Qırmızı balıq	8
 Zolaqlı balıq	7

4. Boş xanalarda oyuncaq adlarını və sayını müəyyən edin.

Oyuncaqlar	Sayı
Maşın	
Motosiklet	
	2
	6
Vaqon	

- Əşyaların sayını şəkillərlə göstərmək üçün piktoqramdan istifadə olunur. Məsələn, səbətdəki meyvələrin sayını belə göstərmək olar.

Səbətdə olan meyvələr		
	Albalı	
	Ərik	
	Çiyələk	

, , şəkillərinin hər biri həmin meyvədən 1 ədəd olduğunu bildirir.

5. Novruz xonçasındaki şirniyyatların sayı piktoqramda təsvir olunub.

Suallara cavab verin:

- Hansı şirniyyatdan 5 dənədir?
- Şəkərburalar qoğallardan neçə dənə çoxdur?
- Novruz xonçasında cəmi neçə şirniyyat var?

Novruz şirniyyatı	
Paxlava	
Şəkərbura	
Qoğal	

Məsələ həlli

6. Zooparkdakı bəzi heyvanların sayı piktoqramda təsvir olunub. Piktoqrama əsasən suallar tərtib edin.

Zooparkdakı heyvanlar	
Ayı	
Meymun	
Tülkü	
Şir	

MƏSƏLƏLƏRİ HƏLL EDİN

YADDA SAXLA

- MƏSƏLƏNİ ANLA
- PLAN QUR
- HƏLL ET
- YOXLA

1. Lalə sinif yoldaşlarından ən çox sevdikləri fəslin adını söyləməyi xahiş etdi. O, cavabları cədvəldə qeyd etdi. Cədvələ əsasən sualları cavablandırın:

- a) Yaz və yay fəsilərini cəmi neçə uşaq sevir?
- b) Hansı fəsilləri eyni sayda uşaq sevir?
- c) Hansı fəsli 8 uşaq sevir?

Fəsillər	Uşaqların sayı
 Qış	10
 Yaz	8
 Yay	10
 Payız	3

2. Anar 4 həftə ərzində günəşli günlərin sayını piktoqramda təsvir etdi. Sualları cavablandırın:

- a) İlk 3 həftədə günəşli günlərin sayı nə qədərdir?
- b) Son iki həftədə cəmi neçə günəşli gün oldu?
- c) Hansı həftədə günəşli günlərin sayı daha çoxdur?

Günəşli günlər	
1-ci həftə	
2-ci həftə	
3-cü həftə	
4-cü həftə	

3. Piktoqrama əsasən sualları cavablandırın:

- a) Rəqs dərnyəsinə neçə şagird gedir?
- b) Hansı dərnyələrə gedən şagirdlərin sayı eynidir?
- c) Hansı dərnyəyə daha çox şagird gedir?

Dərnyəyə gedən şagirdlər	
Rəqs	
Musiqi	
İdman	

4. Anar 16 yoldaşından hansı idman növünü daha çox sevdiyini soruşdu. Onlardan 3 nəfər üzgüçülüğü, 5 nəfər şahmatı, qalanları isə futbolu sevdiyini söylədi. Hansı piktoqram bu məlumatı doğru əks etdirir?

a)

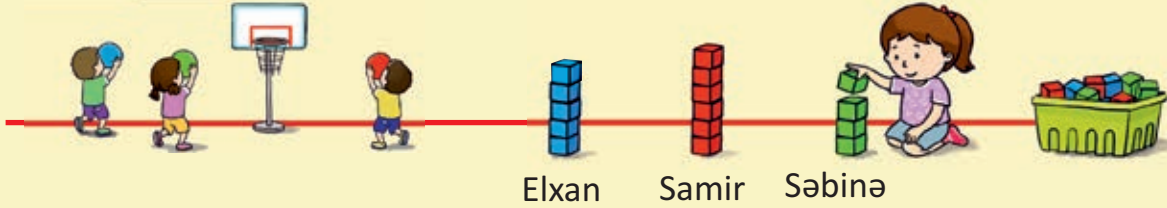
Sevimli idman	
Üzgüçülük	
Şahmat	
Futbol	

b)

Sevimli idman	
Üzgüçülük	
Şahmat	
Futbol	

49 Diaqram

Araşdırma-müzakirə

Elxan, Samir və Səbinə hər biri basketbol səbətində 10 dəfə top atdı. Uşaqlar topu səbətə saldıqca Lalə uyğun rəngdə kubları üst-üstə qoydu.

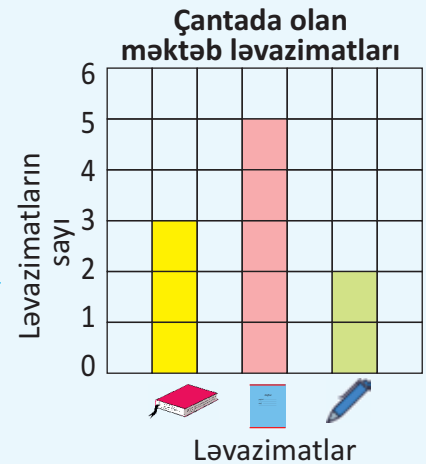
- Kim səbətə ən çox top saldı?
- Kim səbətə ən az top saldı?
- Elxan neçə topu səbətə sala bilmədi?
- Uşaqlar səbətə cəmi neçə top saldılar?

Öyrənmə

Əşyaların sayını üst-üstə çəkilmiş düzbucaqlılarla göstərəndə sütunlu diaqram alınır. Məsələn, şagirdin çantasında 3 kitab, 5 dəftər və 2 qələm var.

Ləvazimatlar	Sayı
Kitab	3
Dəftər	5
Qələm	2

Çantadakı ləvazimatlar	
Kitab	
Dəftər	
Qələm	

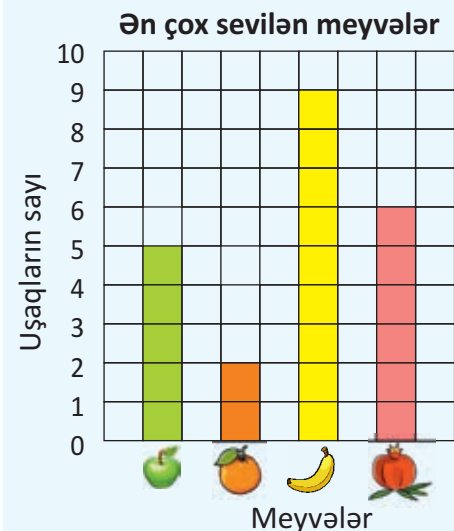

Bələdçi

Lalə bir neçə yoldaşından sevdiyi meyvənin adını soruşdu. O hər meyvəni neçə uşağın sevdiyini diaqramda təsvir etdi. Diaqrama əsasən suallara cavab verin.

Nümunə • Hansı meyvəni ən az sayda uşaq xoşlayır? – Portağalı.

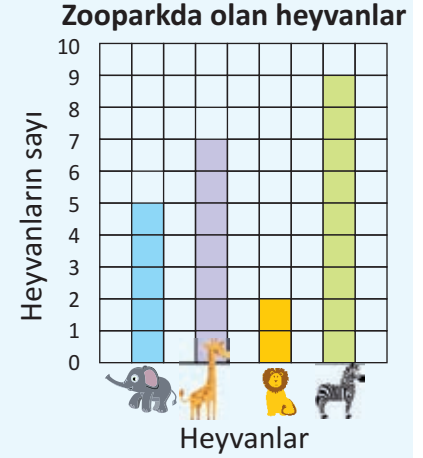
- Narı neçə uşaq xoşlayır?
- Alma və narı birlikdə neçə uşaq xoşlayır?
- Doqquz uşağın xoşladığı meyvə hansıdır?

Müstəqil iş

1. Elxan zooparkda gördüyü bəzi heyvanların sayını diaqramda təsvir etdi. Suallara cavab verin:

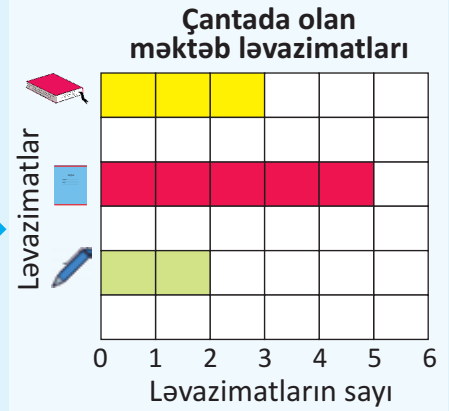
- Zooparkda neçə fil var?
- Hansı heyvanın sayı 7-dir?
- Elxan zooparkda ən çox hansı heyvanı gördü?
- Şirlərin sayı fillərin sayından nə qədər azdır?

- Diaqramda düzbucaqlıları yanaşı da təsvir etmək olar. Bu zaman onun mənası dəyişmir.

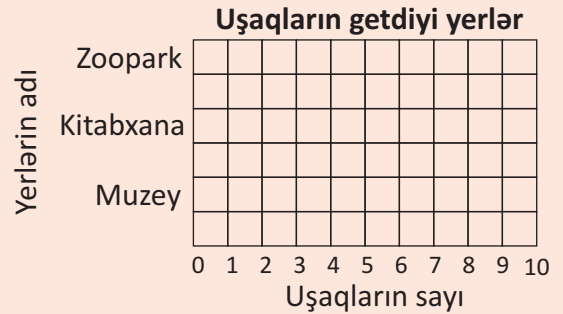
Məsələn, çantadakı məktəb ləvazimatlarını təsvir edən diaqramı belə də göstərmək olar.

Ləvazimatlar	Sayı
Kitab	3
Dəftər	5
Qələm	2

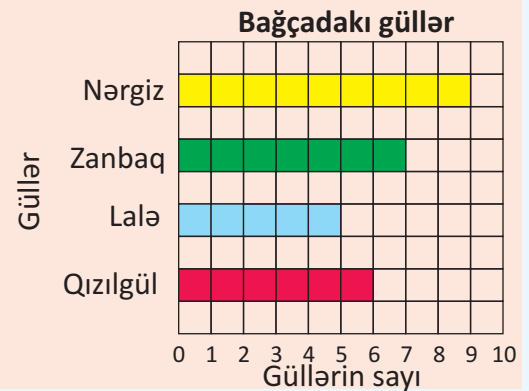
Məsələ həlli

2. Yaz tətildə Samirin sinif yoldaşlarından 5-i muzeyə, 8-i zooparka, 10-u isə kitabxanaya getdi. Bu məlumatı dəftərdə diaqram şəklində təsvir edin.

3. Aynur bağçadakı güllərin sayını cədvəldə yazdı. Amma onu diaqramda təsvir edəndə səhvlərə yol verdi. Onun səhvlərini tapın.

Güllər	Sayı
Nərgiz	9
Zanbaq	8
Lalə	5
Qızılgül	7

ÜMUMİLƏŞDİRİCİ TAPŞIRIQLAR

1. Elxan parkda velosiped, skuter və diyircəkli konki sürən uşaqların sayını cədvələ yazdı. Cədvələ görə sualları cavablandırın:
- Skuter sürənlərin sayı diyircəkli konki sürənlərin sayından neçə nəfər çoxdur?
  - Uşaqlar ən çox nə sürürlər?
  - Parka bir uşaq da gəldi. Bu vasitələri sürənlərin ikisinin sayı bərabərləşdi. Gələn uşaq nə sürürdü?

Vasitələr	Uşaqların sayı
 Velosiped	6
 Skuter	7
 Diyircəkli konki	4

2. Uşaqlar sevdikləri dondurmaların siyahısını yazdılar. Onlar siyahılara görə cədvəl tərtib etmək istədilər. Cədvəldə hansı ədədlər olmalıdır? Cədvələ əsasən sualları cavablandırın:

– Qaymaqlı
– Şokoladlı

– Qaymaqlı

– Şokoladlı

– Şokoladlı
– Meyvəli
– Qaymaqlı

- Hər dondurmanı neçə uşaq sevir?
- Hansı dondurmanı ən az uşaq sevir?
- Hansı dondurmaları sevən uşaqların sayı eynidir?

Dondurma	Uşaqların sayı
Şokoladlı	
Qaymaqlı	
Meyvəli	

3. Mağazada belə bir qiymət cədvəli asılmışdı. Alıcının 15 manat pulu var idi. O, mağazadan köynək və kəmərdi aldı. Onun nə qədər pulu qaldı? Cədvələ əsasən əlavə bir neçə sual tərtib edin.

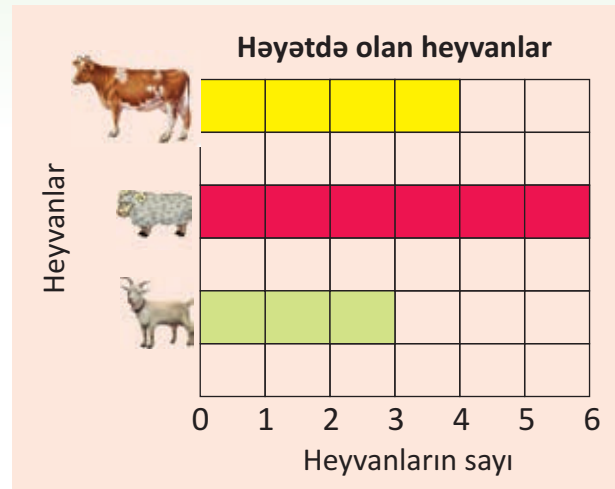
Geyim adları	Qiyməti
 Köynək	7 ₼
 Kəmərdi	2 ₼
 Şalvar	11 ₼
 Gödəkçə	19 ₼

4. Mağazada gün ərzində cəmi 16 ədəd şokoladlı, meyvəli və ballı tort satıldı. Satılan şokoladlı və meyvəli tortların sayı piktoqramda göstərib. Piktoqramda neçə ballı tort şəkli olmalıdır?

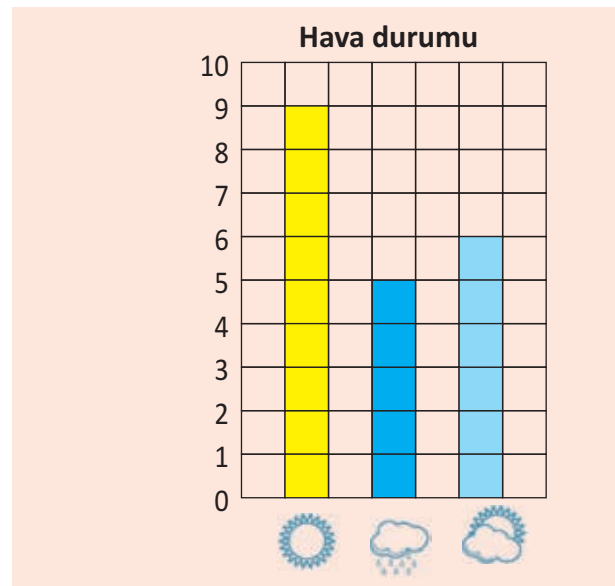
Gün ərzində satılan tortlar	
Şokoladlı	
Meyvəli	
Ballı	

5. Diaqramda həyətdəki heyvanların sayı təsvir olunub. Anar və Lalə heyvanların ümumi sayını xətlərlə göstərdilər. Onlardan kim səhv etdi?

6. Lalə 20 gün ərzində hava haqqında məlumatı diaqramda təsvir etdi. Diaqramda əsasən sualları cavablandırın:

- Hava neçə gün günəşli olub?
- Hansı günlərin sayı daha çoxdur: yağışlı, yoxsa buludlu?
- Yağışlı günlərin sayı günəşli günlərin sayından nə qədər azdır?
- Diaqramda əsasən əlavə bir neçə sual tərtib edin.

1-ci SİNİF ÜZRƏ

ÜMUMİLƏŞDİRİCİ TAPŞIRIQLAR

1. Fiquru müəyyən edin:

- 4 tərəfi var, qırmızıdır, tərəfləri bərabər deyil.
- 3 təpəsi var, göydür, tərəfləri bərabərdir.
- təpəsi və tərəfi yoxdur, sarıdır.

2. Məchulu tapın.

$$6 + \square = 15$$

$$\square + 6 = 11$$

$$\square - 6 = 11$$

$$6 - \square = 2$$

$$8 + \square = 18$$

$$\square + 8 = 17$$

$$\square - 8 = 11$$

$$8 - \square = 3$$

$$12 + \square = 16$$

$$\square + 12 = 14$$

$$\square - 7 = 12$$

$$12 - \square = 5$$

$$7 + \square = 17$$

$$\square + 9 = 13$$

$$\square - 9 = 6$$

$$18 - \square = 9$$

3. Lalə bir rəfdən 5, ikincidən 6, üçüncüdən isə 7 kitab götürüb masanın üzərinə qoydu.

O, masanın üzərinə cəmi neçə kitab qoydu?

4. Oxatma yarışında hər uşaq 3 dəfə ox ata bilər. Əvvəlcə Samir atdı.

- O, 3 cəhddə neçə xal topladı?
- Sonra Səbinə 2 dəfə ox atdı. O, 2 cəhddə neçə xal topladı?
- Səbinə qalib gəlmək üçün sonuncu cəhddə neçə xal toplamalıdır?

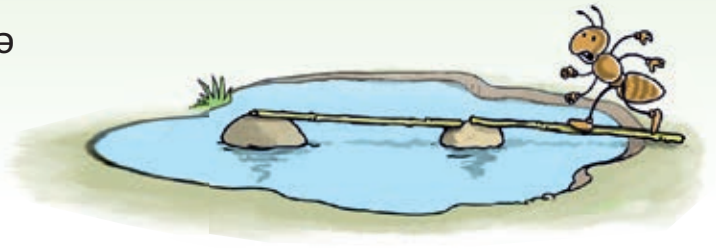

5. Samir, Aynur və Anar iki tort almaq istədilər. Onların hərəsinin 5 manat pulu var. Uşaqların cəmi neçə manat pulu var? Onlar hansı iki tortu ala bilərlər?

6. Gölməçənin uzunluğu 18 sm-dir. Qarışqa saman çöplərini uc-uca qoyub suyu keçmək istədi. O, uzunluğu 7 sm və 8 sm olan iki çöp tapdı.

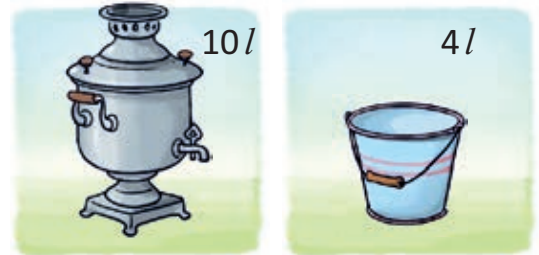
- Qarışqa bu çöplərdən istifadə etməklə gölməçəni keçə bilərmi?
- Əgər keçə bilməzsə, bunun üçün ona uzunluğu ən azı neçə santimetr olan üçüncü çöp lazımdır?

7. Sağ tərəfdəki tərəzinin gözlərini bərabərləşdirmək üçün neçə kiloqram daş qoymaq lazımdır?

8. Samovar 10 l, vedrə isə 4 l su tutur. Boş samovara 2 vedrə su tökdülər. Vedrəni bir daha doldurub samovar dolana kimi töksələr, vedrədə neçə litr su qalar?

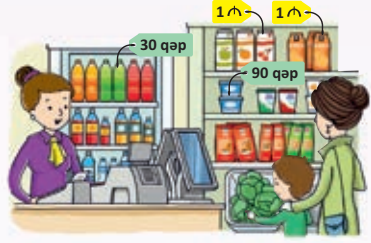

9. Zooparkın qarşısında belə bir lövhə var. Zoopark ziyarət üçün gün ərzində neçə saat açıq olur?

SÖZLÜK

Alış-veriş – pul ödəməklə mal almaq.

Cədvəl – məlumatın sətir və sütunlarla təsviri.

Sütun
↓

Balıqlar	Sayı
Sarı balıq	3
Qırmızı balıq	8
Zolaqlı balıq	7

Sətir →

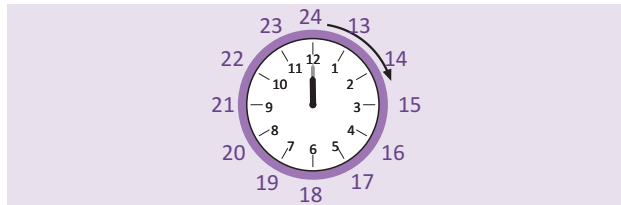
Gün – 24 saata bərabər zaman.

Gün ərzində saatin kiçik əqrəbi iki dəfə dövr edir.

1 gün

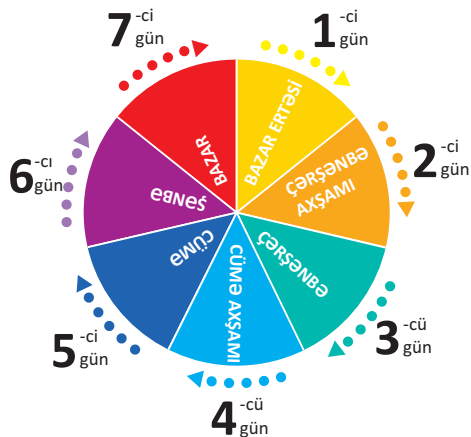
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12

24 saat

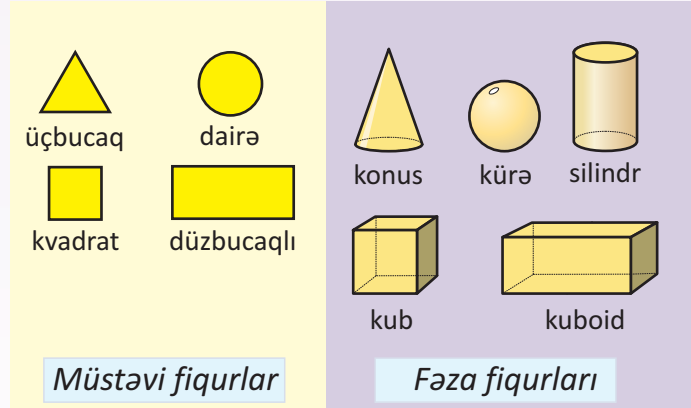

Həftə – 7 günə bərabər zaman.

Həftənin günləri bir-birini əvəzləyir.

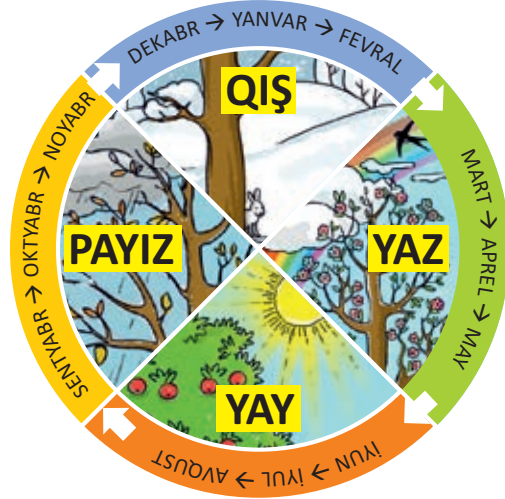
Həndəsi fiqur – müstəvi və fəza fiqurlarına ayrılır.

İl, fəsil, ay – bir ildə 4 fəsil, 1 fəsilə 3 ay var.

Bir il 12 aydır.

Aylar ayları, fəsillər isə fəsilləri əvəzləyir.

Ölçmə – hər hansı bir əşyanın ölçüsünün tapılması.

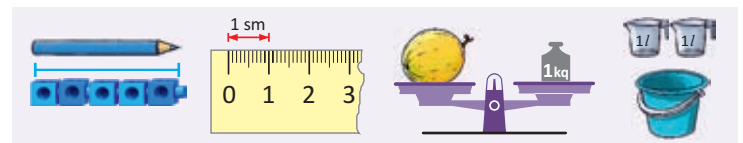

Ölçməklə əşyaların uzunluğunu (hündürlüyünü), ağırlığını, qabların tutumunu müəyyən etmək olar.

Ölçü vahidi – ölçmək üçün istifadə olunur.

Nəticəni bildirən ədəddən sonra yazılır.

Məsələn, 5 kub, 1 sm, 1 kq, 2 l.

Piktoqram – məlumatın şəkillərlə təsviri.

Novruz şirniyyəti	
Paxlava	
Şəkərbura	
Qoğal	

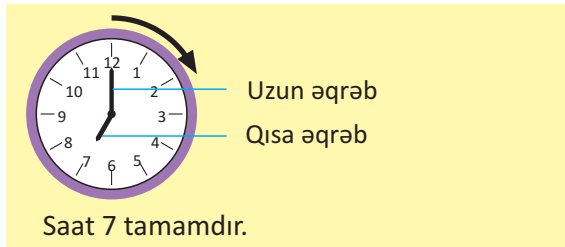
Hər şəkil (, ,) uyğun şirniyyətin 1 ədədini göstərir.

Pul – mal almaq üçün istifadə olunan qəpik və manatlar.

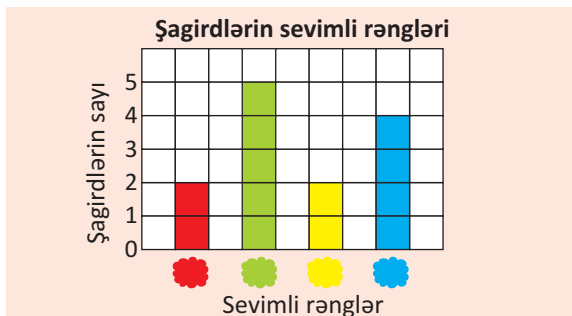
QƏPIKLƏR	MANATLAR
 1 qəpik	 1 manat
 10 qəpik	 50 manat
 3 qəpik	 5 manat
 20 qəpik	 100 manat
 5 qəpik	 10 manat
 50 qəpik	 200 manat
	 20 manat

1 manat 100 qəpikdir.

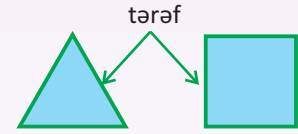
Saat – gün ərzində vaxtı bilmək üçün istifadə olunur. Saat üzərində uzun əqrəb tam bir dövr etdikdə 1 saat keçir.

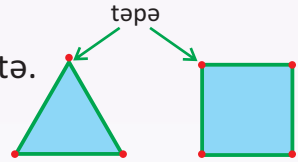
Sütunlu diaqram – məlumatın üst-üstə düzülmüş düzbucaqlılarla təsviri.

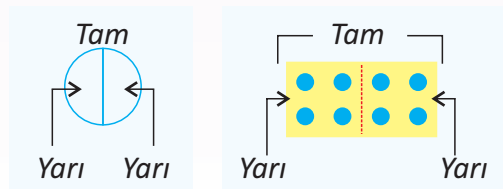
Tərəf – müstəvi fiquru əmələ gətirən düz xətt parçası.

Təpə – müstəvi fiqurun tərəflərinin kəsişdiyi nöqtə.

Yarı – tamı iki bərabər yerə böldükdə alınan hissələrdən biri.

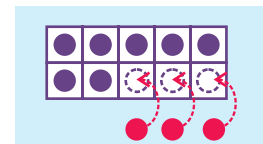

100-lük kart – 1-100 ədədlərini göstərən kvadrat cədvəl.

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	On
+10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	İyirmi
21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	Otuz	
31	32	33	34	35	36	37	38	39	40	Qırx	
41	42	43	44	45	46	47	48	49	50	Əlli	
51	52	53	54	55	56	57	58	59	60	Altmış	
61	62	63	64	65	66	67	68	69	70	Yetmiş	
71	72	73	74	75	76	77	78	79	80	Səksən	
81	82	83	84	85	86	87	88	89	90	Doxsan	
91	92	93	94	95	96	97	98	99	100	Yüz	

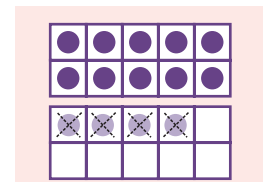
10-a tamamlama – ədədi 10-a çatdırmaq üçün onun artırılması.

Məsələn, 7-ni 10-a tamamlamaq üçün 3 əlavə edilir: $7 + 3 = 10$.

10-a qədər azaltma – ədəddən 10-dan artıq hissənin çıxılması.

Məsələn, 14-ü 10-a qədər azaltmaq üçün 4 çıxılır: $14 - 4 = 10$.

NÜMUNƏ

Anarın 15 manat pulu var. O, iki tort almaq istədi. Anar hansı tortları ala bilər?

Meyvəli

Şokoladlı

Karamelli

1-ci addım ••• **MƏSƏLƏNİ Anla** ••••• məsələni başa düşmək

Nəyi tapmalıyam: Anarın ala biləcəyi tortları.

Nə məlumdur: Anarın 15 manat pulu var. Tortların qiyməti: meyvəli (M) – 6 ₼, şokoladlı (Ş) – 11 ₼, karamelli (K) – 8 ₼.

2-ci addım ••• **PLAN Qur** ••••• məsələnin həll yolunu fikirləşmək

Necə həll edə bilərəm: tortları iki-iki seçib qiymətlərini toplayaram. İki tortu almaq üçün lazım olan məbləği Anarın pulu ilə müqayisə edəyəm.

3-cü addım ••• **HƏLL Et** ••••• məsələni həll etmək

Uyğun misallar yazaram. Hər cəmi 15 ədədi ilə müqayisə edəyəm:

M	Ş	M	K	Ş	K
$6 ₼ + 11 ₼ = 17 ₼$		$6 ₼ + 8 ₼ = 14 ₼$		$11 ₼ + 8 ₼ = 19 ₼$	
$17 > 15$ → Ala bilməz.		$14 < 15$ → Ala bilər.		$19 > 15$ → Ala bilməz.	

Cavab: Anar 15 ₼ pula meyvəli (M) və karamelli (K) tortları ala bilər.

4-cü addım ••• **Yoxla** ••••• cavabı yoxlamaq

Məsələnin həllini necə yoxlaya bilərəm: Anar şokoladlı tort alsa, qalan pula ($15 ₼ - 11 ₼ = 4 ₼$) başqa tort ala bilməyəcək. Ona görə əvvəl meyvəli tort alır. Qalan pula ($15 ₼ - 6 ₼ = 9 ₼$) yalnız karamelli tort almaq olar.

BURAXILIŞ MƏLUMATI

*Ümumtəhsil məktəblərinin 1-ci sinfi üçün
Riyaziyyat fənni üzrə
dərslük
(2-ci hissə)*

Tərtibçi heyət

Müəlliflər	Mənsur Məhərrəmov Günay Hüseynzadə Solmaz Abdullayeva İlahə Rüstəмова
Layihə rəhbəri	Zaur İsayev
Redaktor	Ayhan Kürşat Erbaş
İxtisas redaktoru	İsmayıl Sadıqov
Dil redaktoru	Əsgər Quliyev
Bədii redaktor	Taleh Məlikov
Texniki redaktor	Zeynal İsayev
Dizayner	Taleh Məlikov
Rəssamlar	Elmir Məmmədov, Məzahir Hüseynov
Korrektor	Aqşin Məsimov

© Azərbaycan Respublikası Təhsil Nazirliyi (qrif nömrəsi: 2020-003)

Müəlliflik hüquqları qorunur. Xüsusi icazə olmadan bu nəşri və yaxud onun hər hansı hissəsini yenidən çap etdirmək, surətini çıxarmaq, elektron informasiya vasitələri ilə yaymaq qanuna ziddir.

ISBN 978 -9952-8385-1-0

Hesab-nəşriyyat həcmi: 8,5. Fiziki çap vərəqi: 9,5.

Səhifə sayı: 76. Kağız formatı: 57 × 90 ¹/₈.

Şriftin adı və ölçüsü: Calibri, 16 pt. Ofset kağızı. Ofset çapı.

Sifariş _____. Tiraj: 159776. Pulsuz. Bakı – 2020.

Əlyazmanı yığma verildiyi və çapa imzalandığı tarix: 24.07.2019

Çap məhsulunu hazırlayan:

Azərbaycan Respublikasının Təhsil İnstitutu (Bakı ş. A.Cəlilov küç., 86).

Çap məhsulunu istehsal edən:

“Çaşıoğlu” MMC (Bakı ş. M.Müşfiq küç., 2 A).

Pulsuz